

A GYÖNGYÖSI
EVANGELICUS REFORMÁTUS

1876. ÉVTŐL

HELVÉT ÉS ÁGOSTAI EV. EGYESÜLT PROTESTÁNS

EGYHÁZ TÖRTÉNETÉNEK
VÁZRAJZA.

ÖSSZEÁLLITOTTA:

Ft. Szász Károly, dunamelléki ev. ref. egyházkerületi püspök úr
1891. évi egyházlátogatása alkalmából:

KLIMÓ PÁL,

ev. ref. lelkész.

Gyöngyös, 1891.

Nyomatott Herzog Ernő Ármin könyvnyomdájában.

„Írok néktek régi tudományt, melyet eleitől fogva tudtatok:
E régi tudomány az a beszéd, melyet hallottatok eleitől fogva.“

I. Ján. II: 7.

„A sötétség elmúlt és amaz igaz világosság immár fénylik.“

I. Ján. II: 8.

„A ki gyűlöli az ő atyafiát, a sötétségben vagyon és a sötétségben jár: és nem tudja hova megyen; mert a sötétség megvakította az ő szemeit.“

I. Ján. II: 11.

„Ne emlékezzetek meg az előbbiekről és a régiekről ne gondolkodjatok.“

Ésaiás 43: 18.

„Mert egy lélek által mindnyájan egy testté keresztelkedtünk.“

I. Korinth XII: 13.

„Mindenek pedig ékesen és jó renddel legyenek ti köztetek.“

I. Korinth. XIV: 40.

Előszó.

A gyöngyösi ev. ref. (1876-ik év óta helvét és ágostai evang. egyesült protestáns) egyház immár majdnem negyedfélszáz éves történetének e most világ elé bocsátott művecskében összeállítására Főtisztelendő és Méltóságos Szász Károly duna-melléki ev. ref. püspök úrnak folyó 1891-ik év folyamának tavaszi és nyári időszakaiban a kecskeméti ev. ref. egyházmegye egyházait kilátásba helyezett püspöki látogatása adott nekem alkalmat. Gyöngyösi ref. lelkészszé megválasztatásom után, mihelyest ez egyház zilált dolgainak rendezésén némileg túlestem, az 1875—1876-ik években már gondolkoztam egyházam multjának megírása felől; az adatokat kezdettem gyűjteni az egyház, a város és Hevesvármegye levéltárában található okmányokból s különösen tiszteletreméltó volt főnököm Főtiszt. Filó Lajos Nkőrösi ev. ref. lelkész úr báterítő buzditása folytán komoly elhatározássá vált nálam e szándék megvalósítása. Jöttek azonban közbe körülmények, melyek munkakedvemet apasztották s esetről-esetre tapasztalva, hogy „nem a gyorsaké a futás”: adatgyűjteményemet pihenni hagytam s előbbi elhatározásom foganatosításától már-már csaknem teljesen elállottam.

A folyó évre kilátásba helyezett püspöki egyházlátogatás térített vissza szándékom megvalósításához. Ismét munkához fogtam s bár e folyó év eddig lefolyt részét legnagyobb részben súlyos betegeskedési állapottal töltöttem is, mely körülmény mig egyrészt gátolt a bővebb feldolgozásban, másrészt késleltette e művecskének ohajtásom szerint a Húsvéti ünnepet megelőzőleg nyomdába jutását. Az elsőre nézve mentséget találok saját öntudatomban, hogy ha nem egészen teljes is e művecske, de legalább nagy multú egyházam történetének a

jövendőben nálam avatottabb kézzel megírásához „Az Istennek nékem adatott ajándéka szerint, fundamentomot vetettem (1 kórinth. III. 10); a késedelmes megjelenésért pedig meg fog bocsátani Főtisztelendő Püspökünk, ki egyházlátogatási körútjának első cyklusát nem a mi vidékünk látogatásával kezdván meg, egyházunk multjának s jelenének vázrajzát e művecskéből még kellő időben ismerendi meg.

Egyházunk története, — kivált a XVI., XVII. és XVIII-ik századokban — szorosan össze függ Gyöngyös város történetével s a ki az egyiknek történetét akarja megírni, nem hagyhatja figyelmen kívül és érintetlen a másikat. — Teljesen érzem ezt én is; tudom, hogy e művecske egyéb hiányai mellett teljesebb, tökéletesebb lenne, ha az egyház történetének a város történelmével összeköttetésben álló eseményeivel kapcsolatosan tárgyalatnék. Ámde a város történetét bold. gyöngyösi róm. kath. lelkész: ethei Sebők László barátom avatott kézzel, igen tüzetesen már 1880-ik évben kiadta s így nekem nagyrészből csak ismétlés és tarlózás jutna osztályrészül a város és egyház történetének kapcsolatos összeállításánál. Másrészről terjedelmesebb munkának nyomdai és más kiadási költségei fedezésére is buzgó pártolásra nem számíthatván s azt egyébként is csekély lelkészi javadalmazásom terhére magam teljesíteni hajlandóságot nem érezvén: elegendőnek találom szorosan az egyház történetének vázrajzát állítani össze a fontosabb eseményeknek hiteles föltüntetésével. — Mindamellett a történeti hűség megóvása tekintetéből, a mennyiben Sebők „Gyöngyös és Vidéke“ munkája kiváltképpen a protestáns egyház történetét illető részében hézagos és a történeti hűségnek meg nem felelő, sőt némely küzlései tévedésen alapulnak: ezen hiányokra rámutatni s a téves felfogáson alapult vagy nem jó forrásból meritett adatokat pedig helyre igazítani szükségesnek tartom. Így p. o:

1. Bocskay István szabadság és vallásvédelmi háboruját érintve („Gyöngyös és vidéke története“ 140. lap) azt mondja Sebők: „ugyanezen évben (1604.) lobogott föl lángja az első mozgalomnak, melyeket Bocskay István támasztott Erdélyben“ sat. Szerinte tehát Bocskay István „mozgalmat támasztott Erdélyben“, holott Bocskay István a bécsi császári udvar által Erdély nyakára küldött Básta és Barbiánó osztrák hadvezérek-

nek a magánvagyon foglalásai, a protestáns vallásúak elleni kegyetlenkedései s általában Erdélyben üzött vandálpusztításai miatt, a haza szabadságának s az evangéliomi hitnek, — melynek követői közé Bocskay is tartozott — megvédése és a magánvagyon pusztítása és elfoglalása megakadályozása czéljából vette a védelem fegyverét kezébe.

Nem Bocskay támasztotta e harczot, hanem a Jezsuiták álnok tanácsadásaira hallgató s ingatag jellemű és mindenek felett bigott Rudolf Király, ki az 1604-iki pozsonyi országgyűlés által hozott 21. törvényczikket a Jezsuiták sugallatára önkényűleg megpótolta a protestánsok kiirtására czélzó 22-ik ponttal.

2. A Sesztrák-utczát a tót-utca helyére jelöli (163. l.) holott a Sesztrák (tehát nem Szisztrák, mint Sebők nevezi) utca Gyöngyösön azon tájon volt, hol jelenleg a ref. templom és parochia áll.

3. Szándékosan mellözi, elhallgatja az ev. ref. egyházat 1680-tól 1710-ig dúló Jézsuíta garázdálkodásokat; a református egyház ingatlan és ingó nagy vagyonának elragadozása egészen kikerüli Sebők figyelmét; sőt mélyen elhallgatja, hogy a ref. egyház gazdag pénztára a török hódoltság idejében Gyöngyös városára kivetett sarcok lefizetésére mily jó kisegítő forrás volt s hogy a ref. egyház mily szives készséggel segítette ki a várost szorult helyzetében. Igaz, hogy a sok bajjal küzdő s hol a török, hol a német által sarczoltatott város, tartozásai kiegyenlítésében nem volt valami igen pontos a ref egyház iránt, sőt miként a még ma is meglevő kötelezvény sejteti, teljesen nem is fizette vissza tartozását a ref. egyháznak: mégis ezen események oly anyagát képezik a város történetének, hogy a történeti hűség ellen vét az a monographia író, a ki ezen szemeket e város történeti eseményeinek lánczából kihagyja.

4. De ott már egészen túllép az eseményeket a tárgyilagosságot tényállása szerint bíráló történetíró ítészi jogkörén, a hol a történelmi igazságot megtagadva erős klerikális gondolkozásmóddal és elfogultsággal a következő okoskodással (210—211. lap) él: „A sokáig háttérbe szorított katholikuskusok alig éreztek egy kis szabadabb léget, azonnal uraivá lettek az — állítólag előbb is őket illető — Orbán templomnak.“

És ismét: „De református atyáinkfiai sem aludtak ám, hanem szokott éberségökkel és lelkesedésökkel haladtak a mint lehetett, a mint megtört erejük engedte. Az 1711-ik évi márczius 5-kén tartott megyei gyűlésen olvastatott a reformátusok magyar nyelven írt kérvénye, melyet Pálffy János fővezérnek nyújtottak be, de ki ezt a vármegyére adta elintézés végett; ez iratban kéri, hogy az elfoglalt templomot (Orbán) megtarthassák, malmuk és szőlőik visszaadassanak és harangozhassanak; végre, hogy temetkezéseiket és szertartásaikat gyakorolhassák.

Ugyanekkor olvastatott Árokszállási József levele, melyben kijelenti, hogy ő a kálvinistákat nem tűri, sem a kivetett száz tallért nem fizeti, melyet kárpótlásul kértek.

Ambler Tamás jezsuita főnök bizonyítja, hogy a templom elvételekért több kárt tettek a kálvinisták, mint a mennyit ők (a jezsuiták) követelnek.

A történelmi igazság ellen itt, a Jezsuita had garázdálkodásának szállítására s mentésére nagyot vét Sebők, melyet neki „Gyöngyös és vidéke története“ című munkája megjelenése után szemére is vetettem s egyszersmint kijelentettem, hogy a történelmi tényállás ezen meghamisítását „a gyöngyösi ref. egyház történetének ezen korra s ebben a Jezsuiták garázdálkodására a történelmi tényállásnak megfelelő módon hű felvilágításba helyezni. Ő korán elhunyt, az én munkálkodási buzgóságom pedig lankadott, de mégis — habár az ő halála után 10 évre — neki tett ígéretemnek s a történelmi igazságnak eleget tehetek, midőn e művecskét a nyilvánosság elé bocsátom. Az 1688—1705. és 1710—1785- évekről e művecskében elősorolt események közlése adja meg a tárgyilagos czáfolatot Sebők fentebbi okoskodására, mely tényállásoknak a szomorú igazsággal megegyező közlése egyszersmint némi tájékoztatást nyújt azon „Protocollum“ megbízhatósága mellett is, melynek jegyzeteire az általa közzé tett fentebbi hamis okoskodások bizonyítása tekintetéből hivatkozik.

Csodálkoztam Sebők Lászlónak Gyöngyös város történetében a szomorú valóval ellentétben álló ezen ferdtetésén, mert különben nála sem a szabadelvűséget, sem a türelmességet és elfo-

gulatlanságot megtagadni nem lehet; sőt én, a ki vele személyes és hivatalos természetű ügyekben gyakran érintkeztem s egyéni jellemét, gondolkozásmódját is tanulmányozhattam s költői tehetsége és tudományos képzettsége iránt őszinte tisztelettel hódoltam: nem alkalmazhatom rá az írás eme szavait (I. Ján. II: 11.) hogy ő gyűlölte volna más hitfelekezetű attyafiait és setétségben járt volna s ez vakította volna meg az ő szemeit. Inkább vagyok hajlandóbb hinni azt, hogy Gyöngyös város történetének ama sötét foltot képező eseményeit (1688—1785.) elhallgatni és betakarni kívánta.

Gyöngyös városának jelenleg mintegy 16500 lélekszámra menő lakossága között róm. kath. vallású van: 13400; izraelita: 2614; egyesült görög: 12; görög nem egyesült: 8; unitárius: 2; Helvét és ágostai evang. protestáns: 464 (a vidéken: 360).

Jelenleg a különböző vallás felekezetek tagjai jó békességben élnek. A protestáns egyház hívei a társadalom minden osztályaiból valók; birtokosok, tudományos pályán levők, kereskedők, hivatalnokok, iparosok, és kevés számmal napi munkájuk után élő földmivelők és cselédek.

Szeretett és kedves hiveim! kiknek e művecskében „régí tudományt írok, melyet hallottatok eleitől fogva“, (I. Ján. II: 7) „a setétség elmúlt és amaz igaz világosság immár fénylik,“ (I. János. II: 8.) „Ne emlékezzetek meg az előbbiekről, és a régiekről ne gondolkodjatok,“ (Esáias XLIII: 18.) „Mert egy lélek által mi midnyájan egy testté keresztelkedtünk“ (I: Korinth. XII: 13).

Feledjétek a régi időknek sötét és szomorú eseményeit s más vallásfelekezetű lakostársaitokat, mint az evangélium tudománya és szelleme által megvilágosítottakhoz illő, szeressétek a Krisztusi szeretet lelkével, mert „egy Istenünk vagyon, amaz Atya, a kitől mindenek, mi is abban vagyunk; és egy Urunk, a Jézus Krisztus“ (I. Korinth VIII: 6.) a ki így int bennünket: „Miért mordjátok nékem, Uram! Uram! ha nem mívelitek azt, a mit mondok?“ (Lukács VI: 46.) — Ő pedig azt mondja: „Ha valaki azt mondja: szeretem az Istent; és az ő attyafiát, gyűlölendi, hazug az: mert a ki nem szereti az ő attyafiát a kit látott, mi módon szeretheti az Istent a kit nem látott?“ (I. János IV: 20.) — És szinte Ő int ekként: „Erről

VIII

esmérik meg mindenek, hogy az én tanítványim vagytok, ha egymást szeretenditek“ (János XIII. 35.)

Habár egy század alatt kevésel szaporodott is itt az evangeliomi tudomány követőinek száma, azért ne csüggedjete, mert őseitek sem nagy számukkal, hanem hithűségükkel és hitük s vallásukért való áldozatkészségükkel tündökölték és ezzel vetették meg alapját egyházatoknak. Az ősök szelleme hevítse sziveiteket s az a hitbuzgalom vezesse éltetek és cselekményeiteket.

Ezen óhajtások kíséretében bocsátom kezeitekbe e művecském, örülve annak, ha erre fordított csekély fáradságomnak a jövőben egyházunk történetének avatottabb kézzel összeállításához némi szolgálatot végezhettem.

Gyöngyös, 1891. május 2.

Klimó Pál,

ev. ref. lelkész.

A gyöngyösi ev. ref. (1876-ik évtől: Helvét és Ágostai ev. egyesült protest. egyház) történetének vázrajza.

1540—1785.

A gyöngyösi egyesült protestáns egyház a hozzá tartozó s 59 községből álló szórvánnyal a gazdag és hatalmas egri római kath. érseki egyházmegye széles elterülő tengerén egy kised oázát képezi a magyar protestantizmusnak és három század óta folytonos élet-halál harcát vív fennmaradásáért. Hajdan, a XVI. és XVII. századokban, népes, gazdag és virágzó egyház volt; a XVIII. század első évtizede után azonban már teljesen elpusztított a Jezsuiták által, templomaitól, iskolájától, ingó és ingatlan javaitól megfosztott, jogaitól, vallása szabad gyakorlásától eltiltatott és mindenfelől nyomott, üldözött és szétszórta; a XIX. század folyamán egész mai napig kised egyházát szívós kitartással és példás áldozathozattal fentartó csekély számú gyülekezet ez.

Gyöngyösön a reformáció tana igen korán terjedt és fogékony keblekre talált. Már a XVI-ik század közepén — a kezünk között levő okmányok után ítélve — szervezett erős egyház alakult itt a reformáció híveiből és pedig miként a városi levéltárban található történelmi adatok és török okmányok mutatják, először a Lutheri egyház szervezkedett itt s csak később — a XVI-ik század közepe táján változott át az egyház Helvétiai vallás követő ref. egyházzá. Hogy Gyöngyösön már az 1540-ik év körül volt protest. egyház, bizonyos engedi sejtetni az egyház levéltárában levő következő eredeti okirat: „Memhetbék az hatalmas Császárnak Magyarországra kiestartója, Gyöngyösi Biráknak és Polgároknak köszöntet tuttatokra adom tinek, hogy az hatalmas Basának engedelmeiből és az enyémből ez mai nap engettük és attuk az gyöngyösi keresztényeknek kit ti Lutereknek mondotok az Úr egyházi malomnak tizedét, kit ennek előtte a ti Plebánostok vött fel, mert azok is ennek utánna, a Hatalmas Császárnak adót adnak, miképen a ti Papotok, parancsolok azért én Memhetbék tinekter erőssen, hogy ez levelet látván, ezentul az Malomnak tizedét a kit ennek előtte a ti plebánostok élt az kereszténynek papjának engegyjétek.

Mert ha különben cselekesztek, bizonnyal meghigyjétek, hogy erőssen megbüntetlek benneteket; Azt is parancsolom tinektek erőssen, valamely Miséslegény az ő praedicatiójokra akar menni, senkit meg ne tiltsatok; és az Miséslegény valamely fél között avagy valahol akar misélni, szabad legyen, senkit meg ne tiltsatok, mert ha ennek utánna én hozzám panasz jő bizonnyal meghidgyétek, hogy erőssen megbüntetlek benneteket, ez levelet megolvassván ismét kezökbe adgyátok. Budán adatott Szent-Miklós napján 1553.

De ezen időre (1540. körül) sejteti a gyöngyösi evangéliumi egyház alakulását a levéltárunkban levő következő feljegyzés is: „Nomina Minisztrorum et Ludi Magistrorum, qui in Ecclesiae Helveticae confessionis additorum gyöngyösiensi, usque ad annum 1711. inclusive officio suo functi sunt. sat. sat. 1-mo Ministrorum: Stephanus Molnos Kecskemetiensis. Gregorius Tökölyi, duabus vicibus Pastor Annó 10. — Ioannes Körtvélyesi, Gábrriel Kálmáncsai. Ivannes Mocsai. Ivannes Kolnai. Ioannes Békési, introductus anno 1637. Pastor anno 3. Michael Püspöki introductus ao 1640. Pastor usque ad annos 8. Valentinus Medgyesi ao 1648. concionatus est hic ann. 8 tandem hic sepultus est. sat. — sat, 2 Ludi Magistrorum; Ioannes Lévai. Benedictus Dienesi. Stephanus Csehi 3 annis. Martinus Szilvási, duobus annis. Andreas Debreczeni. Gasparus Herczegszöllösi. Stephanus Onodi civis gyöngyösiensis factus. Stephanus Medgyesi. Ioannes Papi. Georg Borosi. Mathias Balassagyarmathi ao 1638 rector. sat. sat.

Gyöngyös város levéltárában az 1566-ik évről találunk okmányt, melyben a gyöngyösi társadalomban már számot tevő, illetékes helyet foglaló társaságról van szó az új hit követőiről; sőt ugyancsak az 1566-ik év febr. 12-ik napjáról már oly okmányt is találunk, mely az új hit követőinek tekintélyesebb számára enged következtetni, mert ezen okmányban már a templomok miként birásáról kötven egyezséget, az új hit vallói részére két templom birtoklása köttetik ki. Az eredeti okmány így szól: „Anno Salutis 1566 die 12-a februárii, Gyöngyösön levő Kálvinistáknak az Catholikussokkal a Szent Bertalan egyháza felől való háboruságban levő békességről kötött Frigy levélnek párja. — Mi Gyöngyös Városában lakozó keresztények, de kiváltképpen nevezettségint Barchus Péter, Nagy István Péter, Nagy Bálint, Virasztó Tamás, Gárdi Lukács, Arzy Orbán, mind az több keresztényekkel egyetemben; adgyuk tudtára minden rendbeli becsületes Urainknak, kiváltképpen az kiknek kívántatik, mivelhogy adgyuk kezekben a mi fogadásunk mellett az mi pecsételt levelünket is a Pápista keresztényeknek, ugymint az jelenvaló időbeli Biráknak, Chionka Ferencznek, Gothárd Istvánnak, kik pedig eskütt polgárok mostan Gothár Mártony,

Kvolthiár Gergely, Tamasy Miklós, Lang Mihálynak Báthori rendin valóknak, János Dékány, Király András és mind a többieknek is fiurul fiura, miképen ők is minékünk fogadásoknak orvossági mellett adtak minékünk levelet, hogy tudniillik a minemü kötést az Nagyságos Budai Arzlén Basa mi közöttünk és eö közöttök tett, azt mindörökké sok veszedelmes és ártalmas háboruságokk ell távoztatásáért megh akarjuk tartani; az végzés pedig melly lett a Ngos Arzlén Budai Basa előtt mind az két féle rendnek régi akarattyából somma szerint az, hogy tudniillik a mellikrend, a Templom felől háboruságot és visszavonást indit, tehát az a rend 800 forintal és Négy embernek feje ell ütésével megbüntettessék, mely egyezésnek mi is engedünk ilyen ok alatt, hogy ők is a mely Szentegyházat minékünk adtanak és engedtenek, ugy mint az Apáczaak egyházát, és a Szent Orbán egyházát minden jövedelmekkel és örökségekkel, mink mely szent egyházakkal megelégszünk, ugy hogy ők is semmi nemü üdöknek állapottyaiban minket az felül megnezzett Szent Egyházak felől ne háborgassanak és velünk pörölvén ne gyűlölközzenek, miképen mi is eö velök, hogy nem akarunk háborgani és viszálnodni. Melly fogadásunknak nagyobb bizonyságára adtuk pecsétünkkel megerősített Levelünket ugyan a felől megnevezett pápista keresztényekk. Költ Gyöngyösön Februariusnak 12-dik napján Ao 1566." Ezen egyezséget felterjesztették Oroszlán basához megerősítés végett, ki is mint „az hatalmas chászárnak képe és Buda várának helytartója“, mintán sok jámbor agák és csauszok előtt fogadást fogadának a gyöngyösi lutherék, ezen egyezséget megerősítette, jóváhagyta 1566. február 16-án és ennek betartására mind két felet szigoruan utasította.

Hogy a török-uralom alatt álló részein Magyarországnak a reformatió kevesebb akadályokba ütközve terjedhetett s az új egyháznak gyülekezeti jogai és vagyona több oltalomban részesült, mint azon részeken, mellyek a Róma érdekeit szolgáló Bécsi kormány birtokában állottak, ezt bizonyítja a gyöngyösi egyház példája, mely a katolikusok támadásai és bántalmazásai ellenében mindig a török Basa oltalmához folyamodott s onnan minden alkalommal védelmet is nyert. Így midőn a gyöngyösi katolikusok az evangéliom hívőit a bűjt megtartására akarva kényszeríteni megtiltják a mészárszékükben bűjti napon a husárulást, az evangéliomi hiten levők Musstaffa budai pasához folyamodtak és azt kéri föl védelmükre. Mustaffa pasa ennek folytán a következő rendeletet küldi a gyöngyösi előljáráshoz: „Mi Musstaffa passa az Hatalmas török Császárnak fő helytartója Budán és gondviselője magyar országnak. Haggyuk és Parancsolliuk, tynektök gyöngyösy Byráknak, Hogy az lutteröknek az eö röndik zörint Békét haggyatok és ne háborgassátok őket.

Továbbá valamikor ők akarják, mind bűjtön, mind egyaránt az mészáros mestörök az eö kívánságok szerint szabadon hust árulhassanak. Annak fölötte valamely föld határáról iratlan jobbágy akar közikben lakoul jönni, bizvást jöjjön és lakjék mint jámbor jobbágy minden az ő mestersege szerint szabadon maradjon és éljen utánna, semmivel ti ne sarczoltassátok és ugyan ne bántátok, mert ha ezök felöl panasz jövend reátok, bizonynyal higgyétek hogy kárát és szégyenét valljátok. Datum Budiae 26 die Decembris 1577.“

Másként is pártfogásban részesültek a gyöngyösi evangéliomi egyház hivei, mert nemcsak jogaik s igazaik megvédésére találtak oltalmat az e vidéket akkor birtokló török hivatalos hatalomtól, hanem a gyöngyösi földes uraságok sem tagadták meg tölük a segélyezést, ha ilyenért hozzájuk fordultak. E mellett bizonyit Báthory István grófnak következő adomány levele: „Nos Stephanus de Báthor Comes. Adgyuk mindenekk tuttára az kikk illik, hogy jötteenek vala mihozzánk az mi Gyöngyösi keresztény jobbágyaink, könyörgének azon, hogy az minemű két malmom énnékem Gyöngyösön vagyon, annak a bérét hogy nekik engedném, mivel keresztény Praedikátort és mestert tartanának, mely két malomnak béri téssen egy esztendőben fl 6. Azért kérésekre nekik engedünk mindörökké, így hogy mindenkoron keresztény Praedikátort tartsanak, kinek bizonyosságára attuk az mi Pecsétes levelünket s kezünk irását. Datum ex Curia nostra Taj 29 Juny Ao 1585. Stephanus de Báthor Comes mpr. (L S)

A számában és vagyoni erejében folyton emelkedő s erősbödő egyház több izben megkisérelhetette a római katholicusok birtokában levő ugynevezett Szent Bertalan-templomot hatalmába, birtokába keríteni. — Ezen törekvésre mutatnak azon erős parancsolatokat magukban foglaló levelek s rendeletek, melyeket a budai török basák e tárgyban Gyöngyösre küldöztek s melyekben inti a Pápistákat és Luthereket, hogy az általuk használt templomok birtoklásával megelégedjenek s egymást templomaik birásában ne háborgassák. Több ily rendeletek közül álljon itt mutatványul Mohamet basának ily tárgyú következő levele: „Én az ki vagyok az hatalmas, Győzhetetlen Török Császárnak Feővezére, Basája, Mohamet Basa és minden országoknak, Tartományoknak és Hadaknak Feő Gondviselője, Hadgyuk és erős kötött alatt parancsoljuk mi néktek Gyöngyösön lakozandó Bíráknak, Polgároknak és minden rendbeli embereinkk, hogy az minemű rendtartásban ez ideiglen csendességben és békességben voltatok, ennek utánna is minden időknek mivoltában minden rendbeli emberek az eö vallásokban, örökségekben, Sz. egyházakban megmaradgyonak és megelégedgyenek; egyik a másikra semmi zürzavart és háborúságot ne inditson; mert az hatalmas

győzhetetlen Török Császárnak keze alatt és birtoka alatt 77 féle nemzettség vagyon és senkinek rendgyét sem helyben, sem Egyházában, sem örökségében nem háborgat (az kik eő Felső-gének feőhajtván, igaz hivei voltak, kiket is nem akar háborgatni) hanem a miképen ez ideig a Piarcon való megyés Sz. egyházat a Pápista papok birták és az klastromot az Barátok, ennekutánna is mindenkoron övék legyen és eők legyenek gondviselői és birják minden hozzátartozandó örökségekkel és jövedelmekkel egyetemben, mint elejétől fogva birták, a Lutherek is az apácák egyházával és a Sz. Orbán egyházával és azokhoz való minden jövedelmekkel megelégedgyenek és megmaradgyonak, mert valaki az győzhetlen Török Császár parancsolattjainak ellene igyekezik, hogy a Császár Várossában a mellyik fél részérül háborúság következne, nagybüntetéssel megbüntettetik. Költ ez Levél Nándor Fejérvárott 1605. esztendőben 13-ik napján Deczembernek.“ A pasának ezen rendelete következtében adják magukról a gyöngyösi evangelicus keresztyének az 1606-ik évben a következő kötelező nyilatkozatot:

„Mi gyöngyösi keresztyén Eccleziában levő Atyafiak, kik másképpen Evangelicusokk hivatattunk, Lippai András, Diák Pap Istvány, Szegedi János, Borbély András, mind az több keresztyén atyafiakkal egyetemben, kik ezen jelenvaló üdőben vagyunk, agyuk mindeneknek az kiknek illik tudásokra, hogy mi az Nagyságos Hatványi Statusok Ali Bök, Ngos. Szécsényi Bök, Onodi Ali Bök (bizonyosan = Bég?); Nagy Haszány Basa Nagysága, Bamut aga, Sabán aga Nagysága, Resep aga, Ibraim Agha, Beker Agha, több atyafiakkal egyetemben az Nagyságos Budai Ali Basa, Claussa Budai Bekkel Mikola fiával egyetemben ilyen végzést tettünk, hogy mi soha az gyöngyösi piarcon levő Szentegyházhoz tartozó örökség felől az pápista uraimmal nem pörlünk, minthogy nem is pöröltünk ennekelőte is. Melynek nagyobb bizonyására adgyuk az mi pecsétes levelünket hitünk szerint kezünk kiadásával egyetemben; ezt is hozzáadván, hogy mindenik fél egymás tisztességit megadgya és közönségesen tartsa meg különösen egymást atyafiu szeretetben. p. h. Gyöngyösön .. Die Xber Ao Salutis 1606.“ —

Daczára ezen erős fogadású kötések és ígéreteknek, daczára a pasák szigorú rendeleteinek s azokban foglalt büntetéssel fenyegetéseknek, a két vallásfelekezetűek között a templomok és egyéb vagyoni kérdések miatti versengések nem szűnnek meg, sőt mindinkább élesebbé válik az. A reformátusok későbbben, a XVII-ik század folyamán mindjobban háborgattak Katholikus feleik által, s miután a török hivatalnokokhoz panasszal fordulásuk sem sokat enyhített a mindenfelől háborgatottak sorsán, végre Magyarország északkeleti részének ez időben parancsnokló fejedelméhez Tököli Imréhez fordulnak pa-

panaszukkal. Tököli Imre megszánja a zaklatott gyöngyösi reformátusokat s panaszuik tárgyalása czéljából őket a következő levéllel hívja meg Löcsére: Giöngyiösi Helvetika Religion levökk. Prudentes ac circumspecti. Nobis grati. Hogi kösztetek és az Catholicusok között fönforgó apellált controversiák conplanáltathassanak, más és ehez hasonló dolgok reviziójára praefigáltuk az következendő Máius havának Tizenkettödik és következendő napjait itt Leöcshe városában Törvényhez értő böcsülletes Feörendek ielen létiben; Akaránk azért ez levelünk által tuttokra adnunk, hogi az említett Terminusson ez hellien compariálni az iránt való jussotok is m. vigilálni el ne mulassátok; aedifikáltván az meghirt Terminusról az másfél is; Secus non fakturi; Leucshonie die 9 apr. Anno 1682. Emerico Thokoly m. (Gyöngyös város levéltárában levő eredetiről) — Hogy ezen Löcsén tartott vizsgálat mily eredményű lett a gyöngyösi reformátusokra nézve erről feljegyzést sehol sem találunk. Hihető, hogy a még akkor hatalmas fejedelem Tököly Imre beavatkozása lecsendesítette az ellenük lázított catholicusokat. Ami vagyoni állapotukat illeti: talán ez időben állott a gyöngyösi református egyház vagyoni jóllétének tetőpontján. Nemcsak hogy magaszükséget nem lát, de heverő pénzkészletéből magának a városnak is megszorult állapotában többször ad kölcsön nagyobb összegeket. Az egyház levéltárában még ma is van Gyöngyös város hatósága által kiállított adóssági oklevél az 1685-ik évről, melynek értékét hihetőleg sohasem fizette ki a város.

A kötvény tartalma ez: „Mi Gyöngyös Városának mind a két Religion levö Eskütt Tanácsi és Lakosi közönséges egyező akarattal valljuk ezen levelünk rendében, hogy mi városunk szükségére vettünk fel az Helvetika Orthodoxa Ecclesiától fl. Hung. 891 azaz nyolczszázkilenczvenegy magyar forintokat, melynek négyszázötven frtját Méltóságos Fejedelem Tököli Imre Kegyelmes Urunk eö Nga számára füzettünk, 441 frtyát pedig Egri Basa Urunk Eö Nga számára. Fogadgyuk mi is egész Városul, hogy azon summa pénzt a jövő szedéskor vagy borul a a mint vallóján rendelik a mustot, vagy pedig készpénzül plenarie mrgfizettyük, mellyet ha akkor vagy in tutó vagy in parte meg nem fizetnének azon Becsülletes Eccleziának gondviselői more Liquididi debiti; cum justo interresse sex per centum megvehessék rajtunk. Melynek méltóbb elitélése és erősségére attuk ezen levelünket Városunk szokott pecséttyével megerősítvén. Datum in Domo Civita Gyöngyösiensi Die 20 July Anno Domini 1685. Még ezen kölcsönzött összeget vissza sem fizeti a város a református egyháznak, már 1686, majd ismét 1687-ik évben újabb kölcsönösszegeket vesz fel a következő tartalmú adós-levél mellett: „Mi Gyöngyös városának mind a két Religion levö eskütt Tanácsi és azon városnak minden lakosi közön-

séges egyező akaratall valljuk ezen levelünknek rendibe, hogy mi városunkban levő Becsületes Helvetika Ecclezsia pénzét ez elmúlt 1686 esztendőben Városunk mentségére Mtgos. Merei Grális urunk és Nga Directorja aláb levő Eö fölsége Armádiájának intertencziójára discretiákra és más kedveskedésekre kölcsön egyszer is másszor is vettünk fel, e szerint mind két rendben a quantumban fl. Hung. No. 794 azaz kétszázkilenczvennégy Magyar forintokat. — 2-szor Főnemlített Mtgos Merei Grális urunk Eö Nga számára pro discretionem Boni ponderis Duentos No. 60 azaz hatvan jó mértékű aranyakat és ugyanakkor a quantumba boni ponderis Duentos No. 12 azaz tizenkét jó mértékű aranyakat, mely 72 aranyakat számlálván per fl. Hung. 4 fl. 50 teszen fl. Hung. No. 324 azaz háromszázhuszonnégy Magyar flokat. — 3-szor Bertati kapitány urunk Eö kegyelme jöven Városunkra bizonyos Hadakkal Eö kegyelmének Vini cubulos 18 azaz tizennyolcz köből bort, akóját számlálván per fl. Hung. 12. teszen az ára fl. Hung. No. 54 azaz Ötvennégy Magyar flokat. — 4-szer et postremo a quantumnak utolszori exalutiójára fl. Hung. No. 509 d. 60 azaz ötszázkilencz Magyar flokat és hatvan pénzt. Mely mindennyiszor felvett pénznek summája teszen mindössze fl. Hung. No. 1681 d. 60 azaz ezerhatszáznyolczvanegy Magyar fikat és 60 pénzt. Mi is fogagygyuk egész Tanácsul és Városul, hogy azon summa pénzt ez reánk következő szüreti alkalmatossággal Isten megtartván egész városul bennünket vagy borul amint vallóján rendelik a mustot vagy penig készpénzül cum justo interesse Sex per centum plenaria et in tutó megfizetjük, mellyett ha akkorra vel in tutó v. in parte meg nem füzetnének akar egészben ezen summa pénzt, akar a hátra maradt részt az megírott Becsületes Helvetika Ecclezsianak, akkori gondviselői More Liquidum debiti cum justo et declarantum est interesse defusione sat. megvehessék. Mely dolognak méltóbb elítélése és erősségére attuk ezen levelünket városunk szokott pecsétjével megerősítve. Datum in Domo Nostra die 13 Fbris Ao. 1687. (L S) (a városi levéltárban lévő másolatról).“ — Miként fizette ki a város a Helvetica ecclezsianak ezen nagy összegű tartozásait, a kezünk között lévő okmánytárban sehol sincs róla feljegyzés. Csupán az előbbeni, az 1685. júli 20-án 871 frt kölcsönről szóló adóslevél hátára van a következő feljegyzés vezetve: „Ao 1705 Die 16-a Fbris — Flavi György és Slachta Márton Birák uraimék Eö kegyelmek a belől denotált város adósságának deleatiójában füzettek meg Nzetes Vzlő Giczei Gergely és Barczai Gergely uraimék eö kegyelmek jelenlétében az Helvetika Ecclezsianak Hung. Kétszáz idest 20 fl. kit is Eö kegyelmek említett Birák uraiméktul Leváltak. Sig. per Franciscum Almási jurat Oppidi Nótari m. p. (Egyházi levéltárban levő eredeti okmányról).“

Az 1685-ik évtől kezdve az egri érsekség utasítása következtében a gyöngyösi róm. kath. plebános mindig több-több bosszantással lépett fel a reformátusok ellen. A törökök hatalma mindinkább gyengülvén, Tököli Imre szerencsecsillaga is homályosulni kezdvén, a katolikus párt, miként ezen időben mindenütt a hazában, Gyöngyösön is a reformátusok jogainak háttérbeszorításával s vagyonaik pusztításával, sőt a katolikus vallásra átlépés erőszakolásával kezdette uralmát gyakorolni. Eddig is sok háborgattatást kellett kiállaniok a gyöngyösi reformátusoknak hitükhöz való hű ragaszkodásukért a pápistaérzelmű városi előjáróságtól és plebánustól, de eddig legalább volt, hova panaszaikat orvoslás végett felterjeszthették s a honnan védelemre, oltalmazásra számíthattak. A császári uralom és ezzel a katolicus párt erősödése azonban teljesen véget vetett a gyöngyösi református eclézsia eddigi türhető állapotának. Tökölyi Imre 1688. év elején teljesen elvesztvén hatalmát Magyarország felső részein is, az ő hatalma elenyészésével, elenyészett e vidékeken a protestánsok békéje is. Az uralomra lépett katolikus párt vakszenvedélylyel forgatta ki jogaikból, fosztotta meg vagyonyuktól a védtelen protestáns egyházakat. Így történt ez Gyöngyösön is. A kik még egy évvel előbb szíves készséggel adják kisegítésül pénzkészletüket kölcsön a városnak, már 1688. év elején kénytelenek panaszt emelni az ellenük elkövetett igaztalan s méltánytalan eljárások miatt. De hova fordulnak most panaszuikkal? Honnan kérnek és várnak védelmet, jogaikban való háborgattatásukra orvoslást, igazságszolgáltatást? Onnan, hol megsemmisítésük elhatározott s jogaik és javaikból kiforgatásukra nézve a rendelet kiadatott. Az egri érsekséghez fordulnak panaszuikkal és onnan kérnek háborgattatásuk ellen védelmet. Ime e tárgyban az egri érsekhez intézett folyamodványuk: „Anno 1688. Die 4. Mártii vévén T. P. Csereskényi Ur eö kglme Méltóságos E: Érsek Szécseny György Ur eö Nga akarattyából az Gyöngyösiekhez lett admonitióját, hogy tudniillik Predikatorunkat, Oskola Rectorunkat mindjárt küldenénk el, s a Sz. Orbán Temploma kulcsát adnánk vagy T. Plebános Urunk vagy pedig T. P. Csereskényi Urunk kezéhez; Ad haec inhaeriálunk az előbbeni resolúciónkhoz, rationibus in ibi insertis protestálunk is annak felette solemniter, hogy ezen dolgot violenter rajtunk véghez vinni senki ne intendállyon, mindaddigh, valameddigh Koronás Király Urk eö Felsége az Religióknak libere exercitiumjárul való Articulusinak mostani országgyűlésében lett confirmatióját vagy contradictióját, az vármegyéken nem publicállyák, melyekhez kell alkalmaztatni kinek kinek magát, ugy kívánván eö Felségéhez való köteles hűségünk. Megh besülvén Méltóságos E. Érsek Urk eö Nga személyjét, levelét is micsoda hatalomval cselekedte, cselekedgye is eö Nga ezen dol-

gokat nem disputalljuk, közelebb levő Resolúciónkból, publicálván az N. orszghgyülésen lött conclusumot, az N. Vármegyéken megh fogjuk hallani, hogy hitetlen, rossz erkölcsű emberek lettenek legyen az Gyöngyösi Praedikátorok és Kálvinisták és hogy beárultak volna, hol a Törökök, hol Tökölinek gyöngyösi Chatolicus uraimékat s akarkit is, absolute tagadgyuk Istek tartván my is lelkünket; Hogy a Tanácsbul mindgyárt kiküldessenek az gyöngyösi Kálvinisták, ezt nem igen oppugnálljuk, mindazonáltal kívánnjuk, hogy mostan proxime esendő T. Nemes Vármegye gyűlésén proponályák Chatolicus Uraimék, mint-hogy partibus Consentientibus T. Nemes Vármegye Chatolicus, és Evangélicus statuson levő tiszteli, eő kgek és eő klgek által s előttök lett a Tanácsba való bevételek s menetelek (si opportunerit ita fieri) ott legyen kiküldettetésök is; In reliquo Jn tarcsa és éltesse Méltóságos E. Érsek urunkat eő Ngát szegény hazánk tovább való szabadítására is, hajcsa eő Nga szívet hozzánk kegyelemre. — Resolutio totius Ecclae Reform. Gyöngyösiensis. (A város levéltárában levő eredetiről).“

A gyöngyösi roformátus egyházra azonban már az ítélet ki lett mondva, melytől a méltatlanul üldözötteknek semminemű könyörgése sem térithette el az elpusztításukat czélzó clérus szívet. — 1688-ik évben a Jézsuiták a vidéki falvak lakossainak segélyével, — kiket Almássy szolgabíró vezetett, — elfoglalták a gyöngyösi reform. egyházat. Templomaik s minden egyházi javaik, azok között a „Fajzat“ pusztá is, melyet Lorántfy Zsuzsanna fejedelemné 1659-ben ajándékozott az egyháznak, elvéttetek és megtiltatott nekik prédikátor és tanító tartása, sőt még temetőhelyük is elvétetett. A reformátusok a városi tanácsból kizárattak, minden nyilvános életi és közjogok gyakorlásától megfosztattak. A Szécsényi (1705.) országgyűlés hova panaszaiikkal járultak és orvoslásért folyamodtak ügyük megvizsgálása végett Commissárius Deputatusokat nevez ki, mely deputatio elé 11 pont alatt a következőkben mutatták ki elfoglalt javaikat:

„Az Helvetica Ecclésiának kívánsági: a restitualandó jók felől.“

1. A Templom cum omnibus appertinentiis signatur ott lévő harangokkal, Templomba lévő két réz gyertyatartóval, egy márvány kőasztallal, Praedikáló szék és székek restitutiójával, két ahhoz való szőnyeggel együtt.

2. Praedicator Urunk háza malmával, két szőlőivel, kerti-vel és ennehány ön kannáikkal együtt, melyeket tempora occasionis elvittének.

3. Minthogy a Schola, aliás Szesztrák marad Catholicus Uraiméknál oly Conditióval, hogy Templomunkhoz közel Urunk fundussán alkalmas elegendő és illendő hely mutatódjék, schola

építésére kívánnjuk Nzetes Vizlő Ország Pálné asszonyom és Péter Mihály háza helyeit.

4. Az Ecclesiá Házát pinczéivel és utánna való kerteivel és kádaival együtt.

5. Peczei kis Malom, Kopasz Malma, Haskó Malma, Kozári Malombéli ennek előtte pacifice birt rétjeinket.

6. Ecclesiánk szőlőit, Signatur a csonka kertmegi és Püspöki Mályi szőlőinket, item ezeken kívül a mellyeket boldog emlékezetű Attyánkfiai pié legáltanak és Pater Jezsuita Uramék tőlünk elfoglalván magokk elocáltanak az alsó Tokán, Budai György két szőlőjét, a Sárhegy alatt Borsos István szőlője féléit, mely Schola mesterünké volt, a Visontain Néhai Szalai Márton, az alsó szurdokon Jót Imre szőlőjük féléit a Lipták szőlője félével, ugy a felső kertmeget Nádudvari István szőlőit.

7. Borbély Mihály uram házat, kertit, réteit, szántóföldeit, pinczési és nyulmályi szőlőjével, Halászon levő három fundusson levő jobbágyokkal és több ezekhez tartozó jókkal.

8. A koldusok lakó helyét az Isputált, mely ennek előtte loco libera domus erat, azon régi szabad usussával, ugy a Püspöki kölyü helyet, mellyen most Nemztes Vizlő Kada Pál Uram contra judicium nosztri épített malmot, mellette levő réteinkkel, ugy a kis Rédei földön levő rétet.

9. A szesztrák mellett levő Temető helyünket, mely nem a Szesztrákhoz való, ugyanott két ház helyünket, melyet Méltóságos Esterházi Familiától vettünk, ezentul a mi eszünkbe jut idest 140 akó bor, házunknál levő liszt, buza, Mészárszékbe levő faggyu és ökör bőrök.

10. Pater Jezsuita uraink a melly leveleket Eötvös István Uramtul, vagy mástól elvettek.

11. A fajzati pusztát (Lorántfi Zsuzsanna fejedelemné adománya.) hozzátartozó földeivel, rétjeivel, szőlőivel és erdeivel együtt.

Replica ad Puncta Reformatos ex parte Caholicos.

Ad 1-um. Már ma az dologh véghez ment.

Ad 2-um. Az ház Malommal és szőlőkkel együtt Altariákhoz való, literalibus Documentis educaltatik.

Ad 3-um Minthogy az Ngos Földes Urak Fundussaival szabadok nem vagyunk. Az kaputul és szőlőhegytől fogva az Kovács mihelyekig elegendő pusztahely, az közönséges földön lehet pro schola.

Ad 4-um A kívánt házat ad appertinentiis lássák a Commissárius uraimék.

Ad 5-um Az Malomrészek az mellyek vissza kívántatnak, lássák Commissárius uraimék.

Ad. 6-um. Az szőlők vissza adattassa Commissárius uraimék cö kglmek dolga.

Ad 7-mum. Borbély Mihály uram háza mind appertinentiáiával együtt Commissárius uraimék ítéletében lehet.

Ad 8-mum. Az mi az kívánt Ispitált és kölyű helyet illeti, lássák az földes Urak, minthogy M. Földes úr azon helyet Kada Pál urk concedálta.

Ad 9-mum. Világossan kitetszik az Iskolának állapottya a miben hagyatott Commissárius Uraimék eő kglmek instructiója szerint, hogy tudniillik cum omnibus appertinentiis az Catholicus statussé legyen. Amely iránt valamint most, úgy jövőendőben is fentartya facultássát azon nevezett Iskolához régenten tartozandó jóknak investigációjára s úgy rehabilitójára inhaereálnak puncto Sexto destructionis.

Ad 10-mum. Az melly leveleket vissza kívánnak, az kikk atták, azoktól várhattyak.

Ad 11-mum. Az Fajzati pusztát lássák Commissárius Uraimék eő kglmek.

Duplica Reformatorem. Ad 1-mum. A Templom kéznél lévén, a hátra maradott pertinentiák is elvárattatnak. —

Ad 2-um Amint ígérnek Sufficenter doceállyák resolválván maguknak contráriumot doceálni.

Ad 3-um. Alkalmatlan lévén az Oskolának mutattató Jó, minthogy a Városnak közönséges helyen Scholának való helyet mutatni nincsen szabadságában, hanem a mint kegyelmes Urunk is resolválta az eő Nga fundussán Scholának való helyet Commissárius uraink által kívánjuk excindáltatni.

Ad 9-um. Minthogy a Temető hely nem a Scholához való appertinentia, eziránt Commissárius uraink instructiójához ragaszkodunk.

Ad 10-mum Páter Jezsuita uraink nálok levő leveleinket, melyeket Ötves István és más Urainktól elvettenek, adgyák vissza.

Ad reliqua. Minthogy a replicában semmi controversia nincsen kívánnjuk Commissárius Uraink kívánságainkat effektuálják. Hogy előttünk a Gyöngyösi Catholicus és Református Uraimék között, mint arra rendelt kglmes Urunk és eő Nga Deputatus Commissariusi előtt ezen postulatumok és replikák ekképen folytanak recognoscáljuk. Gyöngyös die 20 Obris Ao 1705. Féja János p. h. Okolicsányi Gáspár p. h. Kántor István p. h.“ (az egyház levéltárában levő eredeti okmány után).“

A kiküldött commissarius Deputatusok Féja János, Okolicsányi Gáspár és Kántor István, maguk mellé véve „Tiszteletes Ordódi Sebestyén urat, mint Nemes Heves vármegye Archidiaconussát, nemkülönben Nztes és Vzlő Országgh Pál Heves vármegye substitulis vice Ispányát és a városi bírákat,“ — kiknek jelenlétökben kihordatván oda rendelt emberekkel az oltárokat és a Sz. Misékhez való készülékeket s ékességeket a Sz.

Orbán templomából, ezen templomot a harangokkal együtt — egy kis harang kivételével, melyet a rom. catholicusok magukénak vallottak s el is vitték — a gyöngyösi reformátusoknak visszaadták. — Azután az elfoglalt egyházi javak hovatartozásainak természetét tüzetesen megvizsgálván, a következő birtokok tulajdon jogába helyezték vissza a reformátusokat.

1. A református egyháznak azon házát, melyben egy szücs mester ember lakott vala, mészárszékivel, kertivel és egyéb tartozandóságaival.

2. A Kopasz Malmot, a Kozári malmot, Kis Malmot, Peczei Malmot, a jelenlevők minden ellenvetés tétele nélkül visszaadták.

3. Egy rétet és a Püspöki határban levő szőlőt és a Hasko malmának fele részét. Ezeknek visszaadása ellen azonban Ordódi Sebestyén esperes protestált.

4. Egy egész malmot, melyet a reformátusoktól elfoglalás (1688) óta a Jezsuita páterek birtak. Ennek visszaadása ellen is protestált a Plebános és a Malmot bezárván, be sem bocsátotta a deputátusokat, mindamellett ez is visszahelyeztetett a reformátusok birtokába.

5. A reformátusok parochiáját, melyet a Jezsuiták egy Tarnóczi András nevű embernek pénzért eladtak. Ennek visszaadásába mind a jezsuiták, mind a tőlök pénzért megvásárló egyén ellevetés nélkül beleegyeztek „hanem — a felvett jkönyv szerint — említett Plebanus Uram ante resignationem hasonló protestatiót s Contradictiót assignálván, in signum assignationis egy oszlopot keresztzel signáltunk inhibeáltuk is, Plebános Uramot ha mi jussa és pretensiója lehetne, hogy eő kegyelmét mint Plebanust illeti vagy Altariát, nem így hanem sua via procedállyon, nem lehetvén annak a ki extra Dominium vólt repulsióval élni.“

„A dologban eddig menvén és így interturbáltatván, a Helvetica Confessiön levők post Solennes prosessiones, kívánták a több signaturában felvett appertinentiákk is akarmi névvel nevezendők legyenek assignatióját, mellyek iránt mivel senki nem refractáriuskodott, amint előbb ujabban is N. Vármege Szolgabirájára és a Város birájára delegáltuk. Post Similem nostram decisionem az assignatiot adván facultást Református uraiméknak, hogyha ad requisitionem per Prosentis kglmes Urunk és Nga (H. Rákóczy F.) és az ország akaratját secundálni nem akarnák, mindazokat a jókat, melyek in decisione resignáltattak vigore presentium apprehendálhassák; Néhai Almási János uram özvegyénél lévő és azon említett Helvetica Confession levőket illető Borbély Mihály házafele a Parsok amicabiliter megedgyeztenek. Az Oskolának assignált helyen

levő épületecskékk ostimatióját is delegáltuk felyül említett Szolgabíró Kada Pál uramra, melyek után megtudván Nztos Vzló Országh Pál, Kada Pál és Ifjabb Literáti János uraimék, hogy felyül megirt Plebános Uram az egész gyöngyösi Catholicusok nevével a Nemes Országh determinatiója ellen protestatiót s Contradictiót ezen dologban beadott volna, az ellen noha magok is Catholicusok, de már Confoederatusok lévén re-protestáltak, detegálván, hogy abban Plebános Urammal edgyet semmiképen nem értettek s nem is értenek. Ezen dolog ekképpen lett folyásáról pro futura jurium suorum cautela Református Uraimék kívánván testimonialist, in hac forma kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítvén eő kglmökk ki is adtuk. Actum Gyöngyös die 20 Mens. Fbis, Ao 1705. Fėja János, Okolicsányi Gáspár, Kántor István.“ (az egyházi levéltárban levő másolat után). — Visszahelyeztetett ez alkalommal az egyház ugynevezett „Fájzat“ pusztai birtokába is, mely pusztai birtok 1659-ik évben adományoztatott a gyöngyösi református egyháznak Loránffy Zsuzsanna fejedelemné által.

Nem sokáig maradhatott a gyöngyösi református egyház ezen visszaadott javak birtokában s nem sokáig élvezhette a békét s nyugalmat, mert őt esztendő mulva 1710. november 23-án már ismét és pedig ez alkalommal véglegesen elpusztítottatott. Ezen egyház-pusztításról az egyház jegyzőkönyvében a következő feljegyzést találjuk: „Anno 1710. die 28 Nombri az római Catholicus atyafiaik Hatvanbúl kihozván Felséges Urunk Pruk Antal nevezetű generálisát, az maga gardizonjával Gyöngyösre; az Tót-utczában való templomunkat, (melyet az Catholicusok neveznek Szent Urbán Templomának) nagy erőszakkal elvették és minden benne talált jószágot el prédálák, mind a Communitásra nézendőt, mind az priztus emberekre nézendőt.“ „NB. NB. Anno eodim eskütt Uraiméktul nagy erős kényszerítés alatt és halállal való sok rendbeli fenyegetés alatt vettek ugyan megnevezett gyöngyösi hatalmas előjárók bizonyos albát, melyre mit irtanak és mi végre vették mai napig is nem tudhatjuk, mihez képest ha valaha előfordul, ab adverso erit nullius Valerit, és maradékink ehez tarthatják magukat.“ NB. NB. Anno 1711. Die 8 Martii, ugyan az gyöngyösi erőszakos R Catholicus atyafiaik üzték ki nagy tirannismussal prédikátorunkat, annak is majd mindenében lakását szét hányván és sok rendbeli megmondhatatlan nyomorúságink után per successionem tempora Árokszállási József nagy erőszakos Contrectust vett tölünk, melyek méltóknak találtattak előjáróinktól az protocollátióra, hogy jövendőben gyermekeink d. et quandó necessitas postulaverit tudják magukat dirigálni; ugyanekkor Hatvanban Pruk Antal, generálisnak elvádolván bennünket az Catholicus atyafiak 4 eskütt emberünket elvitték rabságra Hatvanba; melyeknek szabadulásukért fizettünk

800 forintokat. Adtunk 8 válogatott hizlalt ökröt, bort adtunk 45 akó bort, melynek akója járt 5 rénus forintokon; ezeken kívül az ittváló tiszteknek, úgy mint Kada Pál urannak és Steszszel Kristóf uraiméknak kéntelen discretióban 16 akó bort és négy aranyat. Összes javaikból pusztán egy szőlőt birtak megmenteni az elfoglalástól a reformátusok a Nemes Szürszabó czéh jóakaratóval, mely azt megvétel czime alatt átvette s 1785-ben ismét visszabocsátotta a református egyház tulajdonába. Ingó jószágaiból egy 1585. évben elkezdett s azóta évről-évre folytatott feljegyzési könyvet, két Ur asztalai kelyhet, egy ezüst tányért (1645-ből), és egyházi okmányokat. Az 1710. November 28-kán véghez vitt templom s egyházi javak elfoglalása után még a reformátusoknak megmaradt papjuk és iskola tanítójuk, de már 1711. Márcz. 12-ikén Telekesi István egri püspökhöz folyamodnak s panaszolják, hogy a gyöngyösi Plebános a református Praedikátort és Mestert a szolgálattételtől eltiltotta és azt parancsolta, hogy a Parochiából és Scholából kihordozkodjanak. Kéri az Érseket, hogy addig is, míg ügyük törvényesen megvizsgáltatik, tiltsa el a gyöngyösi Plebánost a reformátusok s különösen a Praedikátor és Mester üldözésétől. Panaszos levelük és folyamodásukra Telekesi István egri püspök s egyszersmint fő Ispántól a következő választ nyerték: „Vettem a kglmetek levelét. Én Plebános Uram a miket tiszte szerint elkövetett, a minthogy nem parancsoltam, úgy hogy azokat tovább is a miket Kglmetekk izent el ne kövesse megh nem tilthatom és ok nélkül nem cselekedte; azért én tölem kglmetek ebben a matériában semmit ne várjon, sőt kérem és intem is kglmteket, hogy mindenekben a miket eő kglme izent, ahoz alkalmaztassa magát. Másban parancsollyon Kglmtek mind tölem kitelhető dolgokban kész leszek szolgálnom. In tartsa és Térítse a régli igaz utra kket Tiszta szívből kívánom. Agriae die 15. Martii 1711. kk. szeretettel szolgáló jó akarója Egri Püspök Telekesi István m.“ (A város levéltárában levő eredetiről.)

Ily igazságszolgáltatás után — melynél kielégítőbbet onnan nem is várhattak, megfosztattak a reformátusok papjuktól, tanítójuktól s eltiltatott mindennemű vallásgyakorlat tartása, — e helyett a róm. katholicus Isten tiszteletre járni, misében részt venni, sőt 1714. évtől kezdve a római katholicus plebános részére — kinek saját hívei közvetlen semmit sem fizetnek — évenként 100 frtot fizetni kényszerítették, épen mint legyőzött, meghódított tartomány kényszerítették hadi sarcz fizetésére. A református szülők gyermekei a Katholicus pap által keresztesztettek, a halottak szintén az által temették és a házasságok is ez által kötöttek meg s mind ezen szolgálatok tellyesítéséért magas stola-díjakat követelt a reformátusoknak minden módon

ártani kívánó Plenbánus. Több ízben panaszt is emelnek a Plebános magas követelése miatt a reformátusok; azonban panaszuk soha sem nyert méltányos elintézt. Egy 1752-ik évben emelt ily tárgyú panaszukra mindössze azt rendeli meg a gyöngyösi kath. Plebánosnak Gyarmati Györgynek 1752. november 15-én kelt átiratában Gróf B. Ferencz egri püspök, hogy „a reformátusok által a Plebános részére fizetni kötelezett 100 magyar forintot szigorúan megkövetelje és el ne engedje. Ennek utána pedig ilyen szokást tartson, hogy a kisdedek, miként ezelőtt a Római katolicusok temetőjébe s ha kívánják Kriptákba is temettessenek rendes kath. temetési szertartással. Az Öregek pedig a maguk temetőjében minden cerimónia nélkül. Ha azonban a kath. kántornak fizetni fognak, megengedtetik némely áhítatos éneket énekelni mint p. o. „a halálról, az Örök boldogságról és az világi hivságról.“ Ha pedig a Plebánustól kívánák, hogy a halott felett prédikáljon, megcselekedheti az éneklésre kijelölt dolgokról; „a bűnről, az kinek zsoldja az Halál és hasonlókról, de oly eszességgel és megválasztással, hogy a kik hallják, gyümölcsét szedjék és vegyék.“ Ne háborgassa a hitet ne feddözzék és magától el ne idegenítse a reformátusokat.

Bárhova folyamodtak s fordultak panaszukkal a gyöngyösi elnyomott és elpusztított református egyház tagjai, mindenütt ridegen fogadtattak és panaszukra máltányos elintéztet sehonnan sem nyerhettek. Végre mégis szelidbb kor hajnala hasadt rájuk, midőn 1780-ban II. József Császár lépett a trónra. II. József Császár 1781. octóber 26-án kibocsátott türelmi rendelete után a gyöngyösi reformátusok reménye is éledezni kezd valásuk szabadgyakorlatának megnyerhetése iránt. Már az 1782—1783-ik években folyamodványt nyújtanak be Bécsben időző megbízott képviselőjük útján, melyekben elpanaszolván siralmas helyzetüket, templomuk, egyházi javaiktól 1710. nov. 28-ikán a Jézsuiták és világi városi hatóság által megfosztatásukat, s 72 év óta tartó elnyomatásukat, kimutatván, hogy a türelmi parancs kedvezményére jogosító kellékkel birnak, mivel a gyöngyösi Helvét hitvallású családok száma a 100-at kiteszi és a szomszéd községekben lakó református közbirtokos családok is csatlakoznak az egyház fentartásához: kéri II. József Császártól szabad vallásgyakorlat engedélyezését, templomuk és iskolájuk s az 1710-ben elfoglalt s tőlük erőszakos uton elvett javaik visszaadásának elrendelését.

A 2-ik oldalon közlött lelkészeket követték a gyöngyösi ref. papok sorában 1711-ig a következők: Mathias Szántai Ao 1670. docuit hic 5 annis. Martinus Nagy Almásy ao 1675. postquam 3 annis hic docuisset, pacifice mortuus est ao 1678. 5-a Febr. 6-a sepultus est. Mathias Szántai; nivalescente rerum hungaricarum catastrophá Ecclesiarumque persecutione, post-

quam se in Pathm. Debrecinensem recepisset, iterum honorifice evocatus est, ac introductus ao 1678. 18-a Martii. — Ioannes Lenti uno anno. Franciscus J. Otrokoesi introductus ao 1681. die 18-a Apr. turbatus et ∞ factus. — Andreas Szigethi introductus ao 1683. die 26-a May primus in Ecclesiam Ref. Gyöngyösiens, pro secundo Pastore vocatus, tandem fatali quod. casu Agriae mortuus est. Ioannes Desi, Pasztor reftae Ecclae Gyöngyösiensis ao 1687. die 24-a Octobr. ductus pro tempore, tandem conductus. Ioannes Biró Szováthi, Latus est Losonezino ao 1704. die 7-a Febr. et introductus 9-a Febr. a. G. D. Patroni ad sacram functionem. Hic intercedit vacuum intervallum 74 annorum, ut in vide ulterius in Matricula.

1785—1891.

Vége 1784. decz. 6-án a Helytartó tanács utján megérkezik a várva várt rendelet, melynél fogva a gyöngyösi reformátusoknak szabad vallásgyakorlat engedtetik, de a katolikus lelkész- és kántor-stóla és egyéb jövedelmeinek épségben hagyásával.

A sokáig lelki szomjúságban epedő reformátusok már e csekély eredménynek is megörültek és azonnal hozzá kezdtek a lelkészi és tanítói állás szervezéséhez, mely törekvésükben nagy segítségükre voltak a közeli községekben, különösen Rédén és Ecséden lakó református földbirtokos uri hivek. Szepeszy Zsigmond már 1783-ban 200 frtos alapítványról, Fáy Fáy Dániel 1784 oct. 24-én évenként 8 frt és 6 akó bor adásról szóló kötelező okiratot adnak magukról ki ezen célhoz hozzájárulásukul és a többi földbirtokos urak is mint p. Fáji Fáy Sámuel ur utódai, Sipos Sámuel, Györki István, Szakál János, Fráter Pál, Gr. Rédey Ferencz, Isaák László, Darvas Imre, Gr. Teleki József, Plathy József sat. tekintélyes ajánlattal sietnek a gyöngyösi reformátusokat nemes törekvésükben megsegíteni. 1785. év május 29-én meg is tartják már az első köz isteni tiszteletet, melyről következő feljegyzés áll egyházi jegyzőkönyvünkben: „A gyöngyösi eclésia árvaságban volt 74 esztendeig. De ugyancsak a mostani uralkodó Második József Császár által felszabadult és megújult ugyan, hogy jött közinkbe Tiszteletes Mester Mátyás Praedikátor uram 19-ik Máji, Rektornak jött közinkbe Nagy János becsületes ifju. És így az isteni tisztelet elsőbben állott fel közöttünk die 29 maji Nemes Czutcza István és Nemes Dely József uraimék kurátorságokban melyet az Isten tegyen Mindörökkön örökké állandóvá.”

„E mellett pedig determináltatik és Protoculláltatik az nemes eclésia végzése, hogy a közöttünk levő tiszteletes Praedikátornak és Oskola Mesternek esztendeig való konventiója és fizetése mi fog lenni; renddel így következnek.

Tiszteletes Praedikátor convenciója:

1. Készpénz vagyon F. R. 100. 2. Kenyérnek való buza kila 30. 3. Bor akó vagyon 25. 4. Hús vagyon mázsa 1. 5. Só vagyon mázsa 1. 6. Fagyú van font 40. 7. Tüzzre való fa vagyon öl 3. 8. Házas személyek esketésért forint 1. 9. Halott temetésért, ha prédikációs forint 1. 10. Halott temetésért prédikáció nélkül, ha ki kísért Tiszteletes Uram pénz d. 33.

Tiszteletes Rector Uram Convenciója:

1. Készpénz vagyon 30. 2. Buza kila kenyérnek vagyon 15. 3. Hus font vagyon 50. 4. Vagyon két kokviája helyében d. 20. 5. Só vagyon font 50. 6. Gyertyának fagyú font vagyon 20. 7. Fa tüzzrevaló vagyon öl 1. 8. Bor akó vagyon 8. 9. Az tanitástul gyermektül számszerint lészen minden gyermektül az fizetés Denári 75. azaz hetvenöt pénzék.

Az iskola tanitónak ezen fizetése már 1794-ik évben megváltoztattatik és a következőkben állapittatik meg:

1. Készpénz Rf. 30. 2. Kenyérnek való buza kila 16. 3. Bor akó 10. 4. Hus font 50. 5. Só font 50. 6. Fagyú font 15. 7. Coquia helyébe minden gazda D. 20. 8. Fa tüzzre való 1 öl és $\frac{1}{2}$ fél. 9. Gyermekes tanitására minden gyermek 85 pénz. 10. Halott temetésért akár prédikációs akár énekszós 20 denár.

Az anyakönyvek vezetése is az 1785-ik esztendővel kezdődik.

1785-ik évben még sem régi temploma vissza nem adatván, sem új templomot még nem épithetvén, sőt lelkész és tanítóakkal sem bírván az egyház, egy házat bérelt ki papi és iskola tanítói lakásnak s ezen házban tartatott az isteni tisztelet is két éven át 1787. ápril 4-ig, a mikor Rónich Mária özv. Virfel Antalától a herczeg Eszterházy Miklós úr fundussán 435 Rh. forintért vásárolt Oratoriumnak való házat a gyülekezet, melyben 1793-ik évig, a templom építés befejezésig, az Istentiszteletek tartattak. Hogy a gyöngyösi reformátusok föltétlen teljes vallásgyakorlatot még ekkor sem élvezhettek, megtetszik a következő rendeletből, mely Hevesvármegye hatóságától 1786. Január 24-én adatott ki: „minthogy Eő Főlsége parancsolattyaibul, mely 27-én 7-bris mult esztendőben publicáltatott, a Religio dolgában származó panaszoknak végzése a jurisdictionkk hatalma alá bizattatott volna. Annak okáért ezen rendelkezésnek értelmé szerint azt is kegyelmesen parancsollyá Főlséges Urunk hogy a Praedikációk a Templomokban egyedül, azonkívül pedig meg az A catholicusok miniszterinek, annál inkább Oskola Mesterek vagy Kántoroknak sem engettetnek mondani, sőt az Os-

kola Mesterek és Kántorok még az ollatén kötelességtől is, melyek nem az ő hivatalyokhoz tartozandó keményen eltiltatnak.“ (Egyh. levéltárában levő eredetiről.)

A Virfel Antalnétól Oratoriumnak vásárolt ház átépítéséhez a következő adományok tétettek:

A czeglédi nemes eclezsia: 20 frt. Czeglédi lakos Fazekas János 2 ft 60 kr. (dénár) Kiséren lakó Farkas János 8 ft 73 kr. Kecskeméten lakó Tót Pál 50 d. Egy szegény mesterlegény 28 d. Gyöngyösi lakos Vacsi György 2 fr. Egy jó akaró atyafiú 4 ft. 36 d. Barna István j.-kiséri lakos 33 d. Vincze Sándor 66 d. Egy valaki 11 ft. Tokay Pál 2 ft. A közönséges perselypénzből 57 ft. 94 d. Nmes László Dániel losonci lakos 392 deszkát.

1787-ik évben az Isten dicsőségére adakoztak:

Tatai András . . .	10 frt	Kocsis János . . .	2 frt
Botlik György . . .	18 frt	Pap Istvánné . . .	1 frt
Lévai István . . .	20 frt	Ö. Deli Gábor . . .	20 frt
Vatsi György . . .	25 frt	Czutna István . . .	20 frt
Bozsik Ferencz . . .	20 frt	Ö. Csizmadia József . . .	4 frt
Soós András . . .	30 frt	Kovács András . . .	3 frt
Botlik Mihály . . .	20 frt	Tokai Pál . . .	30 frt
Botlik János . . .	20 frt	Dely József . . .	50 frt
ifj. Batik Mihály . . .	7 frt	Vatsi Pál . . .	1 frt
Bóka Pál . . .	20 frt	Dely István . . .	2 frt
Lévai Gábor . . .	20 frt	Demeter Ilona . . .	1 frt
Ö. Nagy István . . .	3 frt	ifj. Deli Gábor . . .	10 frt
Ö. Czakó István . . .	3 frt	özv. Jónás Jánosné . . .	10 frt
Lévai Györgyné . . .	20 frt		

A filiális községben lakó urak a templomépítéshez következő adományokkal járultak:

Rhédey Ferencz . . .	200 db.	Czövek István . . .	30 frt
körmöczi aranyat.		Sipos Sámuel . . .	60 frt
Darvas Imre . . .	100 frt	Tsoma Péter . . .	25 frt
Ray Ferencz . . .	100 frt	Fráter Pál . . .	2 db.
Isaák László . . .	100 frt	körmöczi arany.	
Fáy Dániel . . .	100 frt	Bárczai Ferencz . . .	200 frt
Fáy Ilona . . .	100 frt	Darvas Ilona . . .	50 frt
Gr. Teleki József . . .	50 frt	Darvas Pál . . .	30 frt
Szepesi Zsigmond . . .	200 frt	Bende András . . .	20 frt
Plati András . . .	300 frt		

Papja, tanítója lévén már az egyháznak, úgy hitték föloldoztatnak s megszabadulnak már, a róm. kath. lelkész részére az 1698-ik évtől illetve 1714-ik évtől évenként fizetni kötelezett 100 frt sarcztól. E végből a M. Kir. Helytartótanácsához be is terjesztik alázatos kérésüket, de onnan e végzéssel utasít-

tatnak el: „52832. Nemes vármegye! Az Gyöngyös várossában lakos Reformatus község és ott való Plebánus között, még 1698-ik esztendőben lett és ugyan 1714-ik esztendőben meg is erősített, egyezés eránt való végzés (mely mindeddig abban állott, hogy azon itt lakozó Református Község által az Plebánus Urk. minden esztendőben 100 magyar flok depuráltassanak) az Mult 8ber holnapnak 9-ik napján, minden felküldött actákkal együtt elérkezett, Mely állapot eránt való végzés egyedül arra czéloz, hogy az Tolarentiális Edictumban parancsoltatott mód és szokás observáltasson, Melyre a Ns Vármegye végsőképen determinálni Méltóztatott, hogy mivel az instans Református Községnek az privatum religionis exercitium csak oly módval engedtetett meg, hogy az Stóla és Más Plebánust illető állapotok megmaradgyanak voltaképen; tehát itt az Instansok keresményei helyt nem találhatnak.

Mely ezen Ns Vgyének az accludalt Originalis actákkal együtt az Felső Magyar Helytartó Királyi Tanács által a végre, hogy az Instans reformatus községgel Communicáltasson, kiadatott Budán 19-ik Xbris 786. Alex. Szécsény m. p. Fodor József. — Anno 1787. Januárius holnapk. 11-ik napján az Gyöngyösön lakos református községnek a végre, hogy tudhassák magukat mihez tartani kiadatott. Ord. Notárius: Liskay Miklós.“

Bizony ebből a végzésből meg is tudhatták a gyöngyösi szegény reformátusok, hogy a kedvezőbbre változott helyzet mellett is, mily vérmes kilátásokat táplálhatnak elrablott javaik visszaszerzése iránt.

A fentebbi végzés meggyőzván őket, 1710-ik évben elvett templomuk és egyéb egyházi javaik visszaadását tárgyazó kérelmük sikertelensége felől is, most már minden törekvésüket oda fordítják, hogy legalább templom, parochia és iskola építésre való telket nyerhessenek, melyre anyagi erejük végső megfeszítésével templomot, paplakot és iskolát építhetnének. E végből Hevesvármegye V. espánjához Ns. és Nmzetes Vzlő Gosztony Pál földes úrhoz és NagyMéltóságu Báró Orczy József földes urhoz intéznek folyamodványt, melyben elpanaszolván, hogy mióta a privatum exercitium Ő Fölsége által megengedetett, a hol a Praedikátor és Kántor lakik és a hol az isteni szolgálat tétetik, árendát fizetnek; hogy ezen tehertől szabaduljanak és Ő Fölsége azon rendeletének is elég tétessék, miszerint a hol a szabad vallásgyakorlat megengedetett, ott tartoznak a földes urak a gyülekezet részére templom, parochia és iskola építésre helyet jelölni ki: kéri a folyamodványukkal megkezesett földes urakat, ezen czélra a Sesztrák utczában azon helyet jelöltetni ki, mellyet a gyöngyösi református egyház már az 1626. esztendőtől fogva az előbbeni földes uraktól temetőhelyül birt s a hol a szándékolt építkezés sem a közönségnek

alkalmatlanságára, sem az utczának szorítására nem lesz. — B. Orczy ezen folyamodásra a következő sajátkezűleg vezetett feleletet adta: „En részemről, az instansok kérése egyéb Consideratiót nem szenved, hanem hogy az privatum exercitium nem hozza magával az földes Uraság részéről való tartozást, hogy teher nélkül való közfundusok azon szükségre assignáltassanak, mindazon által én azon fundust nem ellenzem, csak az instansok Grasalkovits eő Herczezségétől és az többi földes Uraságtól az consensust megnyerjék. Gyöngyös ult. Jan. 1787. B. Orczy.“ (egyházi levéltárban levő eredetiről.) Gosztony Pál földes ur és V. ispán úr pedig azon véleményt vezeti a kérvényre, hogy „ezen jelentést a Tttes Nztes vármegye elibe terjeszszék.“

A helytartótanácschoz is benyújtották a gyöngyösi reformátusok e tárgyú kérvényüket s onnan a Vármegyéhez a következő rendelet adatott ki: „911. Noha immár a Fölséges Normának Scriptiója szerint a Protestánsokk (nem tévén semmi különböztetést a Privatum vagy Publicum vallások gyakorlatai között) a harangozás megengedett legyen és azért önnön magától következik, hogy azoknak a Torony vagy más harangozó helynek építése is meg ne tagadtassék, minthogy a szükség hozza magával, hogy magosabb helyek legyen a hova a harangokat helyheztestessék és a honnét azoknak hangját a nép meghallhassa. Mindazonáltal minden ide teendő kérdésnek elkerülése végett, parancsoltatik a vármegyének, hogy valamint immár 1785-ik esztendőben 27-ik Szeptemberben kibocsájtott rendelés által a Protestánsokk szabadság adatott a már most fönálló Templomjuknak reperációjára, nagyobbítására, megtartására és az előbbeni épülettyek kezekhez visszavevésére, ugy a Tempломoknak vagy harangtartó helyeknek fölépítésében is nékiek semmi hátramaradás ne tétessék. Költ az Fölséges Királyi Helytartó Tanácsban Budán 2-a Januarii 787.“ (egyházi levéltár.) — A vármegye az egész 1787-ik esztendőben pihenni hagyja a gyöngyösi reformátusok kérvényét s a Kir. Helytartó tanács rendeletét; nem tesz semmi intézkedést. Csak 1788-ik év Január 20-án — hihetőleg újabb megsürgetés következtében — adja ki Stoesszel Szolgabírónak megvizsgálás és eljárás végett ez ügyet a következő utasítással: „Ezen instantia Stoesszel Szolgabíró urnak által küldettetik olly meghagyással, hogy ő kegyelme még az elmúlt 787-ik esztendőben dd 2-ik Januarii 911. numerus alatt Költ Fölséges Helytartó Tanács resolútiójának közlése mellett, melynek ereje szerint a Gyöngyösi Helvetica Confession levő Társaságnak különös Isteni tiszteletnek gyakorlása (privatum Religionis exercitium) engedtetett, az ott levő földes Uraságot összességgel illendően keresse meg (kérje), hogy azok imádságháza építésére, Predikátor és Cántor lakására való szükséges

fundusokat, vagy supplicánsoktól kívánt helyen vagy más alkalmas helyen excindálni méltóztassanak. A mi pedig az elvettett harangjaik eránt tett kívánságaikat illeti, ezental is ugyanazon Szolgabíró Urra bizattatik, hogy illendően vizsgálja meg, vallyon ugyan harangjaik valósággal elvettettek-e tőlük hajdanában? és mi okon? osztán, vajjon ugyanezen harangok megvannak-e még valósággal? és hol vagynak? Melly dolgok felől azért ugyan azon Szolgabíró Urnak minden környül állásokkal való tudósítást kelletik ide tenni. Egerben 20. Januárii 1788. Gábríel Pechy mp.“ (egyh. levéltár).

A Vármegye által ekként utasított Stoesszel szolgabíró megkereste ez ügyben Gyöngyös városát is és a városi tanács a következőképen intézkedett: (Tanácskönyv 1788. ápril 24.) „Ugyanezen alkalmatossággal Tttes Steösszel József Processualis Ord. Szolgabíró úr producálta Városunkban lakozó Helvética confessión lévő lakosainknak, bizonyos Sesztrák nevezetű hely végett a N. Vármegyére beadott instántiájokat, melyben ezen helyet Oratoriumnak adatni magoknak solicitálják, noha ugyanennek applacidatiójában az Ngos földes Uraság nem lött volna difficilis, mindazon által mivel ennek előtte mintegy 49 esztendővel ezen hely temető hely volt, inviáltatnak kéréseknek megnyerések végett az Fölséges Királyi Helytartó Magyar Tanácshoz; minthogy pedig azon Sesztrák nevezetű helyen oly épületek is volnának, melyek egyenesen városunk Parochialis templomához tartoznának, hogyha részekre applacidáltatnék ebbéli hely, azon rajta levő épületeknek kifizetését Városunk, mint jus patronatus tenens magának föltartja.“ — A Városi Tanács ezen végzése értelmében a Vármegye fölterjesztésére a Helytartó-tanács következő végzést hozott: „33902. Heves Vármegyének! Ezen Vármegyétől a gyöngyösi Helvetica Confession lévő gyülekezetnek az ugy nevezetett Sesztrák utczája helyén építettendő imádság-háza iránt szóló tudósítására és ugyanezen gyülekezetnek a Catholica eccléziától visszakivánt harangok eránt tett (Istentíájára) jelentésére, a mely ezen hónapnak 12. napján érkezett ide hozzánk, e' válaszoltatik innen, hogy a mi az Instántiának első punctumát nézi, minekutánna az ott levő földes Urak semmi ellenző dolgot benne nem találtak, ezen Vármegye még közelebből vizsgáltassa meg (mert a Stoesszel Szolgabíró Ur tudósításában valami bizonytalan (advim vocis meg nem határozottatott) dolog vagyon és (a megvizsgáltatásra elővettetett dolog nem fejtődött ki egészen) ha vallyon a reformátusok imádság-háza építésére való Sesztrák utczájának helye nem ellenkezik-e a Fölsőségtől kiadott egességnek reguláival? Ha azért ez ellent nem áll hogy a munka jövőndőbeli ártalommal essen meg és ha talán a megnevezett hely semmi más egyébféle közönséges haszonra nem határozta-

tott és ki nem választatott: tehát nincs helye semmi késedelemnek, mely szerint ezen vármegye az ötöt illető hatalma szerint (concernens activitas) a' reformátusok kérelmének ne engedjen annyival inkább, mivel ők Gyöngyös Mező Városában egyébaránt is már regulta nyertének a különös Isteni tiszteletnek gyakorlására szabadságot.

A mi a harangokhoz tartó jussokat illeti: mivel ezen jussok most oly kevéssé próbáltatott meg, mint az elébbeni ezek iránt benyújtott panaszolkodó írásaikban; azért a Suplicánsok a mostani Instancziákkal továbbra is elutasítatnak. Ex Consilio Reo Loti Hung. Budae 29. Aug. 1788. Ladisl. Gr. Zichy mp, Johan Michalovits mpr.“ (az egyházi levéltárban levő másolatról).

A megye ezen rendelet végrehajtásával késlekedvén, a sok huzás-halasztás miatt türelmüket veszto reformátusok ismét a Kir. Helytartó-tanácshoz folyamodnak, melyre a Helytartó-tanács ismét a következő rendeletet küldi Heves Vármegyéhez: „2249. Hevesvármegyéhez! A gyöngyösi reformáta ekklesiának az ugynevezett Sesztrák utcáján megkivántató Imádság háza felállittatása végett benyújtott Instancziája vissza küldettetik és a mellette levő irásokkal együtt közöltetik e Vármegyével oly véggel, hogy ez tudósítsa az fels. Consiliumot, a felől, miként vitte légyen véghez e munkában dd. 29. Aug. 788. No. 33902 költ Intimatumban reá bizott dolgát? és osztán e felől adandó tudósítása mellett adja ki a maga értelmét az eránt is, mit itél az Instantiának foglalattyáról? Budán 20. Jan. 709. A fels. H. T. Tanácsban Gróf Zichy Károly mp. Poethe István mp.“ (Egyh. levéltárában levő másolatról). — Ezen Kir. Helytartó Tanácsi rendelet következtében Hevesvármegye következő utasítást adja ki az illető szolgabíróhoz: „Való ugyan, hogy az Instáns gyülekezettől Imádságháza épittetése végett kért Sesztrák utcája nevű hely már ezelőtt az azon felállitandó epres kertnek rendeltetett és már e részben ezen kerületbéli epres kertre vigyázó Inspektornak parancsolat is adódott ki; de mivel még innét semmi bizonyost nem lehet tudni, ha vallyon ez a hely a meghatározottatott végre fordittatott-e már, vagy legalább körül ásattatott-e vagy sem? járjon azért ennek végére a kerületbéli Szolgabíró Úr és minél hamarább tudósítsa e felől a Vármegyét. Hogy ha még semmi munkát nem tettek volna e helyen: tehát a Szolgabíró ur előre illendően tudtára adván az Instáns gyülekezetnek e dolgot, szemlélje meg vele azt a Gyöngyös Városán kívül levő helyet is a mélyyet e gyülekezet maga azon végre jobbnak itél lenni és e felől tegyen ide hozzánk tudósítást a maga valóságában, lehet-e azt az ugynevezett Sesztrák utcája helyet Epres Kertnek alkalmasint fordítani vagy sem? itt osztán e dolog megfontoltatik és a mi szükséges lészen idővel kiadattatik. Egerben 18. mártii 789. Irta Szily Gáspár

vice Not.“ (egyh. l. t. levő másolatról). — Világosan látható ezen utasítás tartalmából, hogy a Róm. Kath. Klérus befolyásolása alatt álló Vármegye a huzás-halasztás politikáját követte ez ügyben s a Helytartótanács rendeleteinek foganatosítása alól keresett ürügygyel igyekezett kibujni. Észrevehette ezt a Kir. Helytartó tanács is, mert végre erőyes hangú utasítást adott ki ez ügy végleges megoldása iránt, mely többé e kérdés megoldásának huzását halasztását nem engedte meg. Így teljesedett sok fáradozás és ide-oda folyamodás után végre a sok zaklatást szenvedett gyöngyösi roformátusok ohajtása a templom, parochia és iskola s tanítólak helyének kijelölése iránt, melyre nézve Gyöngyös város Tanácskönyvében ez áll: „1789. ápril 24. Az Helvetica Confession levő lakosainknak instanciájára oratórium helyül, az Predikátornak, N. Batik Gergelynek, N. Czutna Istvánnak, Tokay Pálnak és több részökről jelen levőknek jelenlétében az Tekttes N. Vármegye Magistratualis tisztjei előtt, az Sesztrák uteza mellett levő és már régenten elhagyatott temető helybül ily quantitásu plága az Mlgos Tekttes földes Uraság által assignáltatott és effective ki is jegyeztetett; úgy mint:

Az egyik hossza NapKeletről Nro 30 öl. Az másik hossza Nap Nyugatrúl d^o 30°/₆ öl. Az egyik szélye Éjszagrúl d^o 14°/₆ d^o. Az másik D^o Délrúl d^o 18°/₆ d^o. Mely plága öszve számítatván téssen N° 505°/₆ quadrata ölet.“

A kijelölt területre csak templomot és paplakot birt építeni a sok vagyonától teljesen megfosztott s már az egyháztagok adakozási buzgólkodását és áldozathozatali készségét nagy mértékben igénybe vett egyház. Ugyanazért iskolának Batik Mihály és Suhajda Zsuzsánna gyöngyösi lakos házastársaknak a kijelölt területhez közel eső házukat vásárolják meg 250 frt vételárért, mely vásárlásról szerkesztett adásvételi szerződés így szól:

„Mi alább is megirtak M. Gyöngyös várassában lakos Batik Mihály és feleségem Sohajdi (Suhajda?) Zsuzsánna prae-sentibus recognoscaljuk és adjuk értésére Mindennek az kinek illik, vagy ez a dolog illethet jövőndöben, az contractuális le-velünknek rendiben: Hogy lévén minekünk egy házörökségünk N. Okolicsányi József úr, Tettes Ortzy Antalné asszony és Tettes Gosztonyi Antal, Ortzy Sándor Successorainak Tútora részén, — napkeletről N. Bakos Ignác úr, napenyészetről pedig N. Batik Pálné asszonyom szomszédságaikban, melyet senki kényszerítéséből, hanem meghatározott szabadakarattunkból árúban bocsájtottunk és ugyancsak el is adtunk ugyan városunkban levő Helvética confessiót tartó communitásnak, oskolának in. N. pro. flor. RR. 250 azaz kétszázötven Rh. forintokon megmásíthatatlanul, mely summa pénzt azon megnevezett nagy jó urainktól mai napon kezünkhöz is vettünk. Mely szerint nem

tarthatván már semmi jussunkat, azon házörökségünkhöz, megengedjük, hogy mint tulajdon örökségeket birhassák, építhessék. Ezen szép egyeségünknek állandó voltára nézve vinculumúl tétetik 40 Rh. for. mellyet tartozik betenni a paktumot változtatni kívánó fél, ezen contractusunk mellett megálló Félnek. Melynek nagyobb bizonyosságára és mindenektől való elhitére adjuk ezen saját kezünk keresztvonásával megerősített obligationalis levelünket. Datum M. Gyöngyös 1789. die 20-ma Április. Batik Mihály keze + vonása Sohajdi Susánna keze + vonása. Coram me Cszimadia Lőrincz uradalmi ispán. Czerátor Pál. N. Dely Imre tanító. Léway Gábor kurátor.“

Ezen vételárt az egyháztagok közadakozásából összegyűlt összegből fizették ki, melyhez a következő kimutatás szerint járultak:

Tokay Pál . . .	10 ft	Szőcs András . .	— ft 50 d.
Czutna István . .	55 ft	Vacsi Pál . . .	1 ft
Vacsi György . .	55 ft	Botlik Mihály . .	1 ft
Dely József . . .	60 ft	Kusztós Jánosné .	— ft 85 d.
Lévai Gábor . . .	4 ft	Dely György . . .	3 ft
Hanvai Mihály . .	1 ft	Léway István . .	2 ft
Dely János . . .	4 ft	Botlik György . .	3 ft
Lévai Ferencz . .	4 ft	Czinder János . .	1 ft
ifj. Cszimadia József	2 ft 10 d.	ifj. Batik Mihály	1 ft 50 d.
Bozsik Ferencz . .	4 ft	Soós András . . .	4 ft
ör. Dely Gábor . .	2 ft	Ujhelyi Mátyás .	1 ft
Jónás András . .	4 ft	Czakó János . . .	1 ft
Jónás Jánosné . .	— ft 50 d.	Botlik János . . .	1 ft 50 d.
Bóka Pál	4 ft	Kovács István . .	1 ft
Kovács András . .	1 ft 50 d.	ör. Nagy István .	1 ft 50 d.
Batik Gergely . .	4 ft	Czutna József . .	1 ft 50 d.
ör. Cszimadia József	2 ft	Lévai Györgyné .	1 ft 50 d.
ifj. Dely Gábor . .	4 ft	Gárdi György . .	1 ft
Pap Istvánné . . .	— ft 50 d.	Gárdi Ferencz . .	— ft 33 d.
Czinder András . .	1 ft 10 d.	Czakó János . . .	1 ft 50 d.
Bozsik Mihály . .	1 ft	Gere János . . .	1 ft
ifj. Batik János . .	— ft 50 d.	Dely Mihály . . .	— ft 15 d.
ifj. Batik Pál . . .	— ft 50 d.		
Demeter Ilona . .	— ft 33 d.	Összesen:	255 ft 86 d.

Ezután megkezdették a gyöngyösi reformátusok a szomszéd községekben lakó ref. vallásu földbirtokos urak — sőt távolabbi vidéken lakó pártfogók által is segítettve, — a nagy munkát. A számban és erőben megfogyott nép elkezdette a templom, parochia és iskola építéshez szükséges pénz és építési anyagok gyűjtését s oly kedvező eredménnyel, hogy már 1792-ik év szeptember 20-án hozzá kezdett a templom építéséhez és ezt

1793. Oct. hó 20-ik napján be is végezte. A felépült új templom felszenteltetett 1794. május 25. Főtiszt. Tudós Veresmarthy Sámuel dunamelléki ref. superintendens és a Kecskeféti V. tractusnak nagy érdemű Seniorának Tiszteletes Tudós Göböl Gáspár uraknak idejökben. Első actor volt Tiszt. tudós Medgyesi Pál ur N.-Körös városának első prédikátora, második actor T. T. Barkasi Ádám Ur J.-Berényi Prédikátor. Az Ur asztalánál agendát mondott Főtiszt. senior Göböl Gáspár úr, a poharat osztotta t. t. Vincze Sándor J.-Kiséri prédikátor egyszersmint tract. assessor úr. A gyöngyösi ref. egyháznak ez időszerinti papja T. Bonis János, kurátora Lévai István volt.

Temploma fölépítve lévén 1795-ben egy 1127 frtba kerülő Parochiális házat épített az egyház.

A templom és parochia építésének befejezése után harang beszerzéshez kezdette meg a pénz gyűjést a gyülekezet s az e tekintetben elért szép eredmény folytán öntetett két harangot, melyek a korona és ütő-szerkezetekkel 4143 forintba s az ezek elhelyezésére készítettett harangláb 491 frtba és így összesen 4634 forintba került.

A harangöntés költségei fedezése céljából helyben házról-házra eszközölt adakozásgyűjtést az egyház. A vidéken lakó úri hitsorsosokat pedig a következő tartalmú kérő levéllel kereste meg e célból:

„Tekintetes Urak s Asszonyok! Bizodalmas Jó Uraink s Asszonyaink! és minden renden levő Jóltevőink!

A Reformáta vallás szerint való isteni tisztelet, 1785-ik esztendőben újra felállván közöttünk; az Isten segedelme, a magunk igyekezete és kegyes Jóltevőink adakozása által, Templomot Parochiát építettünk, Oskolát is gyermekeink számára vettünk. Azt gondoltuk, hogy már az isteni tisztelet szépen és rendesen megy közöttünk; de mégis azóta mindég egy nagy hijával voltunk, tudniillik, hogy harangunk nem volt, mely miatt megvaljuk, hogy sokszor, kivált temetéskori alkalmatossággal, elég csúfoltatást szenvedtünk. Orvosolni akarván tehát ezen sérelmet, egyező szívvvel meghatároztuk, hogy harangot vegyünk.

Igyekezetünkben reményljük, hogy az Isten megsegít bennünket; mert az e végre való előszöri ígéret csak magunk között már rá ment 800 forintokra. Erre fordítjuk eelésziánk csekély jövedelmének egy részét is, hogy feltételünkben boldogulhassunk.

De e mellett a mostani drágaság miatt (1811-ik év márcz. 19-ik napján kelt cs. és kir. patens rendelése szerint a pénzérték leszállítása történt az előbbi érték $\frac{1}{3}$ -öd részére, (mint p. o. az előbbi 1 frt érték 20 kr-ra szállott alá. Jegyz. Klimó) ezen

nagy munkára, csak épen magunktól elégtelenek vagyunk. Alázatosan folyamodunk azért a Tekintetes urakhoz s asszonyokhoz s más jóltevőinkhez, mint hitünk sorsosihoz, hogy méltóztassanak szabadakarat szerint való adakozásukkal bennünket segíteni. — Mi ugyan kegyes adakozásukat, ecleziánk jegyző könyvébe, a maradéknál leendő örök emlékezetre beírjuk; de az Istennél is nem lesz soha elfelejtve ezen Isten dicsőségére czélzó adakozások és mi is mindnyájan háládatos tisztelői maradunk. —

A Tekintetes uraknak s asszonyoknak és minden renden levő Jóltevőinknek. — Gyöngyösön d. 12.^a Februárii 1811. A gyöngyösi Reformáta ecleziának tagjai közönségesen, különösen pedig azon ecleziának mostani gondviselője Ujhelyi Mátyás és mostani Prédikátora Obernyik Károly mk.

Ezen fölhívás folytán a következő adományok folytak be e czélra:

T. N. V. Plathy József úr Pásztón	.	.	100	frt
Fráter Pálné asszony	"	.	20	frt
Kazinczy Miklós	"	.	20	frt
Benkó úr Marokházán	.	.	20	frt
T. N. V. Sipos András úr Ecséden	.	.	100	frt
" Bende Károly úr	"	.	25	frt
" Cseh István tiszttartó úr Ecséden	.	.	25	frt
" Darvas Imre úr NRédén	.	.	75	frt
" Darvas Menyhért	"	.	50	frt
" Isaák István	"	.	25	frt
" Fáy Károly	"	.	100	frt
" Fáy Anna asszony	"	.	40	frt
" Czövek János úr Fügeden	.	.	30	frt
M. Bay Consiliarius úr Kis Terenyén	.	.	20	frt
T. Gyürky Pál	"	.	20	frt
T. Mocsári	"	.	5	frt
Ugyanott a kasznár úr	.	.	2	frt
Kalla Ferencz JBerény	.	.	1	frt
Szappanos Mihály	"	.	5	frt
Farkas András JKisér	.	.	5	frt
Simon János	"	.	5	frt
Gábor János	"	.	15	frt
Szentpéteri Sámuel	"	.	2	frt
Nagy András Saár	.	.	50	frt
Madarász János Jolsva ág. ev.	.	.	10	frt
Frenyó Mihály	"	"	10	frt
Haluska György	"	"	2	frt
Filó Sándor	"	"	10	frt
Czakó Istvánné Halmaj	.	.	15	frt

T. N. V. Czövek Sándor úr pedig a harangokat Pestről ingyen haza hozta.

A Gyöngyösön lakó ev. ref. vallásuak e czélra a következőképen adakoztak:

Özv. Tokai Pálné	120 frt	Soós József	45 frt
Obernnyik Károly pred.	20 frt	Bozsik Ferencz	10 frt
Csutorás Pál	6 frt	özv. Kovács Istvánné	3 frt
özv. Czakó Jánosné	4 frt	Csizmadia Ferencz	10 frt
Ujhelyi Mátyás	35 frt	J. Czakó János	5 frt
Jónás András	60 frt	Ujhelyi Mihály	20 frt
Deli Gáber	38 frt	Nagy István	12 frt
Kusztós Pál	12 frt	Dely Gergely	3 frt
Kovács Pál	5 frt	özv. Dely Gáborné	25 frt
Szücs János	15 frt	Czinder Mihály	35 frt
Bozsik János	15 frt	Dely István	25 frt
Kusztós Jánosné	13 frt	özv. Czakó Istvánné	4 frt
Kovács János	14 frt	Turi Pál	7 frt
Czinder János	20 frt	Czakó István	5 frt
Czutna Pál	55 frt	Kusztós Istvánné	25 frt
özv. Szathmári Sámuelné	20 frt	özv. Dely György	50 frt
J. Batik Mihály	15 frt	Túri István	5 frt
Botlik István	5 frt	özv. Batik János	3 frt
Deli Sámuel	5 frt	Aszalai Pál	15 frt
J. Batik János	20 frt	Czutna Sámuel	15 frt
Lévai Gábor	20 frt	Labancz Dániel	10 frt
Gardi György	10 frt	Kovács András	2 frt
Kocsis János	21 frt	Kis Czakó János	5 frt
Lévai Ferencz	30 frt	Galvács István	5 frt
Lovász Gábor	15 frt	Vőfély Pál	4 frt
Deli János	20 frt	Czakó Erzs.	20 frt
J. Dely György	8 frt	Szilágyi István	26 frt
Botlik Mihály	25 frt	özv. Czakó Andrásné	1 frt
Batik György	15 frt	Csutorás István	7 frt
özv. Bóka Pálné	60 frt	J. Dely György	5 frt
Vőfély András	12 frt	Lévay Gábor	5 frt
Lévay István	35 frt	Veszprémi Pál	5 frt
Tury József	10 frt		

A harangok a haranglábban elhelyezetttek 1811. június 1-én és Pünkösöd első napján húztattak meg először.

Itt sem állott meg a nagy áldozatokat hozott kised gyülekezet. 1814-ik évben „A gyöngyösi Református Gyülekezet köz megegyezésből meghatározta, hogy a Parochiális funduson Oskola házat építtessenek. E végre a volt oskola ház, a mely Taxás funduson volt, eladódott 650 forintokon váltó czédulában.” De mivel ez nem lett volna elégséges ezen czélra; tehát szabad akarat szerint im ekképen adakoztak:

Obernyik Károly prédi-	Batik János	1 ft 30 d.
kátor	10 ft Czakó Gábor	1 ft
Czutna Sámuel	10 ft Czakó Imre	2 ft
Morvay János	5 ft Kusztós István	2 ft
Dely Gergely	3 ft Botlik István	1 ft 30 d.
Bozsik János	20 ft Gardi György	5 ft
Lovász Gábor	5 ft Ujhelyi János	6 ft
ifj. Tokay Pál	25 ft Dely Gáborné	4 ft
Szücs János	5 ft Kusztós Ferencz	2 ft
Soós József	20 ft Léway Sámuel	2 ft
Dely János	10 ft Dely Imre	3 ft
Dely István	10 ft Galvács István	1 ft
Dely György	15 ft Ujhelyi Mátyás	5 ft
Botlik Mihály	10 ft Bozsik Ferencz	4 ft
Léway Ferencz	5 ft Kovács Istvánné	— ft 30 d.
Léway Gábor	5 ft Dely József	5 ft
Vöfély András	3 ft Czakó Jánosné	1 ft
Batik János	1 ft Nagy István	5 ft
Túri Pál	1 ft özv. Bóka Pálné	30 ft
Kovács János	5 ft Aszalai Pál	10 ft
Czakó István	3 ft Léway István	10 ft
Csutorás Pál	5 ft özv. Labancz Dá-	
Dely Gábor	12 ft nielné	3 ft
Acsai András	5 ft Nagy András	5 ft
Batik Mihály	4 ft Egy kerékgyártó-	
Czinder János	5 ft legény	1 ft
Kováts Pál	2 ft ifj. Léway István	2 ft
Csutorás Ferencz	3 ft Czinder Mihály	5 ft
Kusztós Jánosné	2 ft Batik György	2 ft
Halmaji Czakó Istvánné	5 ft Dozsa János	1 ft 30 d.
Túry György	3 ft	
Czinder András	2 ft	
	Összesen	340 ft — d.

A vidéken lakó földesurak:

Négyesi Szepeßy László	20 frt
NRéti Darvas Menyhért	50 frt
Isaák István	40 frt
Csécsén Pély úr ispánja	2 frt
Nagypalugyai Plathy József	50 frt
A Kecskeméti Ven. Tractus cassájából „adódott“	15 frt

Összesen . 177 frt

1819-ik esztendőben már ismét nagyobb összeget igénybe vevő kiadása van az egyháznak. — Ez évben zsindeleztette templomát, mely czélhoz a gyülekezet gyöngyösi tagjai ismét 110 frttal és 5000 zsindelel járultak. (Az adakozások erről is jegyezve vannak az egyh. jkönyvben.)

Az egyháznak 1693. esztendőben saját pénzén vásárolt temetője, — mely azon területen feküdt, hol jelenleg a „Jász-Kürt“ fogadó és Kékesi János féle ház áll, — egészen betelvéen s a további temetkezés oda már eszközölhető nem lévén, a város által 1822-ik évben kicseréltetett azon területtel, mely a „Barátok“ temetője mellett jelenleg az egyház temetőjét képezi.

A hazánkban mindenfelé pusztított 1831-iki cholera Gyöngyös városát is megkereste s itt is nagy pusztítást vitt véghez. — Az egyház jegyzőkönyvében Dezső András h.-lelkész által „Emlézetnek okáért“ ezen cholera pusztításáról bevezetett feljegyzés ezzel végződik: „A gyöngyösi mintegy 400-ból álló Ref. Eklézsiából megholtak Cholerában 25-en, azok közt a gyülekezet érdemes prédikátora T. Polya Pál úr.“

Az 1838—42-ik években az egyháznak akkori lelkészével Kovács Józseffel folytatott békétlensége, villongása az egyház ügyei előbbvitelére zsibbasztólag hatottak. Oly mérvet öltött a pap és egyház, illetőleg egyháztanács közötti viszálykodás, hogy az egyháztanács gyűlések tartására 1842. Jan. 29-én a következő határozat hozatván: „addig míg ezen lelki Pásztor úr az Ekléssiából el nem mozdítódik, mindig a Parochiális háznál ugyan, de nem a lelki Pásztor úr szállásán, hanem az iskola háznál tartassanak,“ míg Kovács József lelkész Gyöngyösről elhelyezve nem lett, az egyháztanács gyűlései az iskola háznál Soós József presbyter elnöklete alatt tartattak.

Csakis akkor szűnt meg a viszálykodás, midőn Kovács József lelkész Gyöngyösről elhelyeztetvén, 1843-ik év január hó elején Nagy István lett gyöngyösi lelkészszé. Az ő szelid és tapintatos vezetése alatt ismét békés mederben haladt a kised gyülekezet hajója. A béke helyre állott, s az egyház régi vágyát képező toronyépítés-terv, — melynek tervrajza már az 1838-ik évben elkészült, — jobban-jobban előhaladt s miután az egyház készpénz készlete 7470 váltóforint és 50 krra emelkedett a torony építéséhez hozzá kezdettek. A torony alapköve nagy ünnepélyességgel letétetett 1844. ápril 2., az építés befejeztetett 1845. Lélekszám volt ekkor: helyben 407, a szórványokban 55. — Lelkipásztor: Nagy István. Tanító: Varga Antal. Kurátor: Labancz Sándor. Már két év mulva ismét nagyobb költségbe kerülő építkezésbe fog az egyház. 1846-ik évben — ugyanis — a lelkészlak udvarát kökerítéssel és az iskola udvart deszkakerítéssel látja el s a lelkészlakhoz és iskolához új kapukat készített, melyek 1566 frt kiadásba kerültek.

Említést érdemlő, hogy a gyöngyösi reformátusok föl lettek mentve 1791. évben a róm. kath. plébános részére a 100 frt évi adó fizetés kötelezettségétől, de a róm. kath. illetőleg pápai ünnepeket saját templomukban is rendes isten tisztelet tartással megülni köteleztettek. Ezen ünnepeken a más ünnepe-

ken szokásos harangozás szerint két ízben harangoztak, először egy, azután két haranggal reggeli 9 órakor. A lelkész imát tartott és bibliát olvasott a szószekben. 1845. augusztus hó 15-én tartott egyháztanácsülés jk.: 3. pontja alatt hozott határozat szerint azonban „a jövődökre nézve csupán annyiban kívánja keblebeli hiveivel a Catholicus innepeket megtartatni, a meny-nyiben a vallásfelekezetek közt most álló szelid béke azutánra is fenmaradása kedvéért — meghagyja, hogy hivei valamint ezelőtt, úgy ezután is ovakodjanak külső és belső zörgő munkákat vinni véghez. E végre mint eddig úgy ezután is Vasárnap mindenkor ki fog hirdettetni az azon héten eső Catholicus innep — a mi pedig ilyenkor tartatni szokott isteni tiszteletünket illeti — erre nézve változtatás határozatott — oly formán, hogy ezeknek utánna — a harangozás 9 órakor fog ugyan mint eddig történni, de nem két, hanem csupán egy ízben és nem két haranggal — hanem csak egygyel, a mellyel más hétköznapiokon szokott történni, — az isteni tisztelet belső lényegéhez tartozó szertartások közzül pedig, az eddig volt szokás szerinti biblia olvasás mellőztetik — csupán egy köznap könyörgéstétel rendeltetvén. Ezen végzés szószekből kihirdettetni rendeltetett.“

Az 1845-ik év augusztus havától 1854. május haváig beállott gyakori lelkész változás, sőt az egyháznak ezen idő alatt többször minden lelkészi gondozás nélkül állása, megbénította az egyházat már szépen haladt fejlődésében; az egyház iránt eddig mutatkozott buzgóság, élénk egyháziasság, fellángoló áldozatkészség lanyhul, apad s a gyülekezet tagjai részéről az 1845-ik évet előzőleg tanusított áldozat-hozatalok fényes jeleivel többé nem találkozunk. 1845. év július havában Nagy István lelkész az egyház tudta nélkül az egyházkerületi gyűlés által elrendeltetik Magyar-Hidasra s az addigi M.-Hidasi lelkész Tatay Mihály Gyöngyösre. 1847-ben Tatay Mihály Ó-Kécskére. 1847. máj. 16-án Torday István lesz lelkész s az ő lelkészkedése idejében a templom ismét újból zsindeleztetik, melynek költségeihez az egyháztagok 169 frt közadakozással járultak.

Julius 24-én Duna-Patajra távozik. Tordai István lelkészsege idejében 1852-ik évben ajánlott meg és fizet azóta a város a ref. lelkésznek föld kárpótlásba évenként 100 frtot; a kántortanító fizetéssegélybe 60 frtot. 1860-ik évben pedig a város erdjéből leszállitva 5 öl (20 k. méter) tűzi fát. 1852. július 24-től 1854. máj. 14-ig rendes lelkész nincs. Az egyház mindenfelé jár, kérvényez pap berendelésért; kiküldött küldöttsége által maga is több s.-lelkészt kerestet meg és kéret föl a gyöngyösi lelkészi állás elfogadására, mint p. o. t. Sipos Pál halasi s.-lelkészt, t. Széles Lajos Rákospalotai s.-lelkészt, de egyik sem vállalkozik ez állomás elfogadására. Ezen állapotában az

egyháznak szerencséje volt, hogy Mészáros Sámuel rektorában — ki 1852. október hó 10 jött academicus rektóriára Gyöngyösre — oly egyénnel birt, ki épen a lelkészi pályára készülvén, legalább a szószéki papi szolgálatok végzését teljesíthette. Mészáros S. ur jelenleg ó-budai ref. lelkész. 1853. július hó 13-án Főtisztelendő Polgár Mihály dunamelléki egyházkerületi superintendens úr végre ajánlatba hozza volt turonyi rendes, akkor Duna-pataji s.-lelkész Fodor Istvánt, ezt azonban arra való hivatkozással, hogy „Fodor István urat részint az egyház fizetést bíró csekély számú tagjainak tulterheltsége: családos papot el nem tarthatván — részint több egyház politikai okok miatt, kebelébe el nem fogadhatja.“ — Az 1852. nov. 19-én ide jött t. Gaál Lajos h.-lelkész eltávózása után alkalmaztatott 1853. május havában h.-lelkészül Tóth István s.-lelkész, ki az egyház meggyalázására még ezen évben 1853. november 1-én Gyöngyösön a római katholica egyházba lépett át. Ezután meghívják lelkészül Pólya Pál abonyi s.-lelkészt, ki a meghívást nem fogadja el. 1853. december 26-án s.-lelkészi minőségben helyettesül Főtiszt. Báthory Gábor főesperes úr intézkedésével megjelenik Csuthy Zsigmond, kit már 1854. január hóban a Császári főnök politikai gyanura elfogat s Bpsten az „Új épületbe“ zárat. Ezen évben adta el a Magyar Tudós Társaságnak 100 frtéért az egyház megbízottja T. Darvas Lajos úr közvetítésével „Graduál“ énekes könyvét, melyet I. Rákóczi György ajándékozott a gyöngyösi ref. egyháznak. Ezen 100 frt 6⁰/₁₀-os kamata a lelkész fizetéséhez csatoltatott.

Végre 1854. máj. 14-én Kiss Pál N.-Körösi s.-lelkészt hívja meg és nyeri lelkészül az egyház, ki hivatalát azonnal el is foglalja. Az 1854-ik év december 31-én Klubecz Lajos kezdeményezése következtében a lelkész fizetés javítása céljából közadakozás utján begyűlt 358 frtból a lelkészi hivatal részére a „Lencsemályi“ dűlőben egy szőlő vásároltatott. — Ezen szőlő a filoxera-vész föllépése miatt eladatott 1885-ik év őszén 700 oszt. ért. frtéért, mely tőke után a lelkész az egyháztól 60 frt kamatot kap évenként.

Kiss Pál gyöngyösi lelkészkedése ideje alatt nemhogy emelkedett volna a már meglanyhult buzgóság, egyház iránti érdeklődés és áldozatkészség, de fokról-fokra alább hanyatlott s végre annyira alászállott, hogy már lelkésze fizetését sem képes rendesen kiszolgáltatni s 1861. május 22. az egyháztanács s Nagytiszteletű Esperes úrhoz folyamodik, hogy Kiss Pál lelkésznek Gyöngyösről máshová elrendelése iránt az egyházkerület utján intézkednék. Az egyháztanács ezen kívánságához hozzájárul maga a szelid lelkű lelkész is, vagy mert megunt a sok szándékos bosszantás szelid lélekkel türését, vagy pedig mert az egyházban lábra kapott fejeskedés és rakoncát-

lankodással szembeszállni magában hajlandóságot, kedvet és erőt nem érzett. Az egyház ezen kívánságának az egyházkerületi gyűlés eleget nem tévén, már 1861. aug. 15-iki egyháztanácsülésben (jk. 4. p.) a lelkész a miatt panaszkodik, hogy február 1-től a gondnok ő neki csak fél fizetést akar adni, mely ellen ő tiltakozik. A gondnok mind azáltal továbbra is fele díjazással fizeti a lelkészt s 1862. márcz. 29-én tartott ülésében az egyháztanács s. lelkész tartás engedélyezésért határozza megkeresni az esperesi hivatalt. Az egyházkerületi közgyűlés (1861. jk. 12. p.) elutasítja a gyöngyösi ref. egyházat ezen kérelmeivel s a lelkész fizetését csonkítottanul kiszolgáltatni rendeli és a Gyöngyösi egyház zavaros ügyeinek megvizsgálására s a szükségessé váló intézkedések megtételére Gyöngyösre megjelenésre Főtiszt. Török Pál superintendens urat kéri föl, ki 1862. július 31-én itt meg is jelenik és aug. 1. és 3-ik napjain huzamosan értekezik s tanácskozik az egyház presbyteriumával, az egyház állapota, hanyatlásának okai s megmentésének módjai fölött. A Főtiszt. Superintendens úr ezen kiküldetésének eredményéről szóló jelentésében (egyházker. jk. 1862. 33. p.) sötét és elszomorító színben tünteti föl a gyöngyösi ref. egyház helyzetét. — Vádolja az egyháztanácsot gondatlan kezeléssel, hanyagsággal. Fölhozza, hogy Okolicsányi István szolgabíró úr által kegyes jótévedőktől iskolaépítésre gyűjtött 300 frt és nagy mennyiségű épületkő, úgyszintén a város által e célra adott épületfák, melyek az építkezésre már ki is lettek faragva, eltűntek és sem az iskola épület föl nem építettett, sem a 300 frt készpénznek s már kész anyagok árának az egyház számadásában semmi nyoma nincsen. Úgyszintén az 1848-ik évben elhalálozott Budai István hagyatéki ügyénél is — ki végrendeletileg a ref. egyházat tette örökösévé s 1461 frt 6 krt tevő hagyaték tömegéből csak 624 frt 34 kr folyt be az egyház pénztárába — gondatlansággal, körültekintés hiányával vádolja az egyház előljáróságát. Általában igen elszomorító kép az, melyben a Főtiszt. Superintendens úr a gyöngyösi egyház helyzetét föltünteti. Az egyházkerületi gyűlés ennek következtében „a gyöngyösi egyházat enyészettől megmenteni nem tudó vagy épen nem akaró, siker és áldás nélkül munkálkodó presbyteriumot felfüggeszti s a vagyoni ügyek megvizsgálására Gr. Ráday László elnöklete alatt Benedek László alesperes, Sziládi Antal és Vajda László egyházmegyei ügyvéd urakat vizsgálóbizottságul Gyöngyösre kiküldi; az egyház ügyeinek vezetését pedig egy minden osztálybeli egyháztagokból álló ideiglenes igazgató-választmányra ruhazza, melynek tagjaiul Kiss Pál lelkész és id. Fáy József úr elnöklete alatt t. Bozó Pál, Gönczy Pál, Recsky Károly, Halász Mózes, Darvas Pál, Horváth Zsigmond, Lovezányi Pál, Ujhelyi János, Boldog János, Szilády József és Somogy Balázs egyház

tagokat nevezi ki, a czélból, hogy a veszély felé hanyatló egyházat megmenteni, a néposztályok közötti válaszfalat meg-erőtleníteni, a szentek egységét helyreállítani, az eltemetett jüvedelmi forrásokat fölkeresni és kinyitni és a gyöngyösi egyházat a magyar ref. egyháznak visszaadni igyekeznének.

Mint harcra készülő ellennfél sorakozott az egyházban ekkor uralkodó és az egyházkerület jó akaratú atyáskodását beismerni nem akaró párt is az egyházban s e szomorú körülmény miatt az egyházkerület által a vagyoni zilált viszonyok megvizsgálása végett kiküldött bizottság munkálkodása nem sok eredményt volt képes elérni. Az ideiglenes választmány is, — melynek elnöke id. Fáy József úr már 1863-ban ezen állásáról lemond s helyébe T. Repeczky Ferencz úr választatik az egyházkerületi közgyűlés által (1863. jk. 55. sz.) elnökül, — sok nehézségre és akadályra akad munkálkodása folyamában. Mindazáltal ezen ideigl. választmány tekintélyes forrásokat nyit meg az egyház istápolására. A jobb módú egyháztagok és a vidéken lakó földbirtokos urak és úrnők megnyeretnek az egyház anyagi támogatásának. Iskola építésre Néh. Dely Imre örökösei 100 frtot, elemi iskolás növendékek jutalmazására ösztöndíjjal 100 frtot, az egyház szükségére 400 frtot; Forgách Alojzia grófné iskola építésre 2000 db. téglát; Klubecz Lajos az egyháznak végrendeletileg 400 frtot; Recsky Károly ur lelkészi fizetés alapra 300 frt alapítványt tesz; sőt maga az akkori nemes szívé és elfogulatlan gondolkozásu gyöngyösi prépost-plebánus Ft. Zatykó József (később Béla József) ur aláírási gyűjtést kezdeményez a ref. lelkészi fizetés gyámolítására, szándéka lévén e czélra 1000 frt összeget tevő alapot gyűjteni. Nem a nemes gondolkozásu Préposton mult, hogy a gyűjtés eredménye a szándékolt mennyiséget el nem érhette, hanem csak 300 frtot, mely összeget 1875. évben be is fizette a gyöngyösi ref. egyház pénztárába a megjelölt czélra.

A sok zaklatást és méltatlanságot kóstolt szelid lelkű, de egyszersmind erélytelen t. Kiss Pál lelkész, végre 1865. junius havában megszabadult gyöngyösi lelkészi állásától, a ft. egyházkerület által Majosházára, Gyöngyösre pedig volt laskói lelkész id. Dányi Gábor ur helyezettvén lelkészül.

Egyidejűleg a ft. egyházkerület az ideigl. választmányt működése alól fölmentvén és a gyöngyösi egyháznak a presbyterium alakítására szabad választási jogát ismét megadván, az 1865. julius 9-én Nt. Szilády Antal jkiséri lelkész ur elnöklete alatt tartatott egyházi közgyűlés egyháztanácsosokul a következő egyháztagokat választotta meg: „Tek. Dely József, T. Darvas Pál, T. Horváth Zsigmond, T. Lovczányi Pál, Nztes Ujhelyi Mátyás, Ujhelyi János, Dely István, Lévai János, Lévai István, Czinder József, Soós József, Bozsik Ferencz, Tek. Re-

peczky Ferencz, Bozó Pál, id. Fáy József, ifj. Fáy József, Dely Ferencz és Nztes Tokay Pál urakat, — kik is a hat utóbbiak kivételével presbyteri tisztos hivatalukra felekkettettek. (Egyh. jk. 1865.)

A béke visszaköltöztvén az egyház beléletébe, az egyház-tanács szervezése után, hozzákézd a sok belvillongáson átesett egyház saját belügyeinek rendezéséhez. 1866. febr. 2-án kötelezvényekben fekvő vagyonul kimutat 1290 frt 40 krt (ebből Boldog János 60 frtos ajánlata soha sem lett befizetve). 1866. febr. 15-én Dely István egyháztanácsos úr 200 frt ajánlatról — melynek lefizetéseig 5°/₁₀-nak egyházi adóba fizetésére kötelezi magát évenként — kötelező alapító okiratot ad az egyháznak. 1866. máj. 27-én, majd ismét 1870. aug. 11-én Ngos Bozó Pál úr főgondnokká választatik. 1866. évben Ujhelyi Mátyás és neje Kalmarits Zsuzsánna 650 frt költséggel a templomot olajfestéssel kifesteti és díszes templomi székekkel látja el. 1866-ik évben T. Dely József ügyvéd, egyháztanácsos úr végrendeletileg 500 frtot hagyományoz (meghalt 1866. ápr. 17.), Bozó Pál főgondnok úr 1866. dec. 16-án 140 frtot ajándékoz az egyház részére. 1867. dec. 5. id. Dányi Gábor lelkész úr elhaláloztván, utánna az özvegyi kegyév tartamára a meghaldogult lelkész úr fia ifj. Dányi Gábor s.-lelkész neveztetett ki h.-lelkészül. Majd ifj. Dányi Gábor h.-lelkész 1868. jan. 20-án más egyházba rendeltetvén, Tiszt. Máté József s.-lelkész ur lett a gyöngyösi üresedésben álló lelkészi. állásra h.-lelkészül a főtiszt. Superintendens úr által kinevezve, ki is ezen állását 1868. január 21-kén foglalta el. — T. Máté József h.-lelkész úr 1868. márcz. 15-kén tartott lelkészválasztás alkalmával az egyház közgyűlése által egyhangulag rendes lelkészszé választatik. T. Máté József úr szerencsétlen házassága, feleségével folytonos viszályos élete, majd feleségétől törvényes úton megindítandó válópere miatt, — neje távozni nem akarván — lemond gyöngyösi lelkészi állásáról 1871. június 14. és J.-Kisérre megy s.-lelkésznek.

T. Máté József lelkészszége idejében Gyöngyös városa községi iskolákat állítván fel, miután a ref. egyház csekély anyagi ereje és nagy terheltetése mellett az 1868. XXXVIII. t.-czikkben kívánt feltételeknek megfelelő felekezeti népiskola berendezésére és fentartására anyagilag magát képesnek nem érezte: 1869. szeptember 11-én eddig fentartott felekezeti népiskoláját beszűntette s a községi népiskolát elfogadta, melyben az ev. református és a város területén lakó s a református egyház kötelékéhez tartozó ágostai ev. vallású iskolás növendékek hitoktatójául az ezután csupán kántori szolgálatot teljesítő ref. tanítót alkalmazta.

Az 1871. május 14-től 1872. július 21-ig h.-lelkészek végezték a lelkészi dolgokat. 1871. február 5-kén nél. Dely Andrásné asszony 100 frtot hagyományoz az egyháznak, melyet

fia Dely István úr fog hagyatékából kifizetni. 1872. július 21-kén T. Borzsák Endre laczházai tanító káplán úr választatott gyöngyösi lelkészszé.

1872. szeptember 8-kán az egyház aggkoru kántor-tanítója elhalálozván, mielőtt helye betöltetnék a tanító díjazására nézve még 1794-ik évben megállapított és azóta érvényben állott díjlevél szerinti kántor-tanítói fizetést 400 frt készpénz fizetésben, — beleszámitva ebbe a város részéről évenként kiszolgáltatandó 60 forint tanítófizetéssegélyt, — és természetbeni lakásban állapítja meg s ezen fizetésre Varjas Pál baracskai ref. s.-tanítót hívja meg; ki ezen meghívást el is fogadja.

1872-ik évben a kántortanító lakház avult tetőzete újból zsindeleztetik.

Régóta táplált ohaját képezvén a gyülekezet értelmesebb tagjainak a templomi éneklés zengzetesebbé tétele végett egy templomi orgonának beszerzése, minthogy erre az egyház anyagi ereje mellett képes nem volt, Ujhelyi János úr 1872-ik évben egy 16 változatu kellemes hangu fiszharmoniummal ajándékozta meg az egyházat, melyet 300 frtéért vásárolt.

T. Borzsák Endre lelkész úr rövid kilencz hónapi gyöngyösi lelkészkedése után Szegszárdra választatván el lelkészül, ismét üresedésbe jön a gyöngyösi lelkészi állás.

Nem lesz érdektelen az egyház újjá alakulása (1785.) óta a gyöngyösi református egyházban szolgált rendes és h.-lelkészek névsorát összeállitva itt bemutatni:

Mester Mátyás 1785. május 19-től 1787.; Méhes György 1787.; Szentmiklósi Kállai István 1788. ápril 20.; Bonis János 1789. márcz. 29., meghalt Gyöngyösön 48 éves korában 1806. márcz. 30.; Obernyik Károly 1806—1823. máj. 5.; Török János 1823—1827.; Pólya Pál 1827. s meghalt a nagy kholerában 1831. aug. 10.; Dezső András h.-lelkész 1831. később rendes lelkész ugyanitt; Kovács József 1837—1842.; Nagy István 1842—1845.; Tatay Mihály 1845—1847.; Tordai István 1847—1852. — 1852. július havától 1853-ik évig sem rendes, sem h.-lelkész nem volt. Gaál Lajos 1853. januártól 1853. ápril 10.; Tóth István 1853. (ugyanaz év nov. 1. a róm. kath. vallásra tér át); — Csuthy Zsigmond 1853. decz. 26. ideigl. lelkész; Kiss Pál 1854. máj. 14-től 1865. juni.; id. Dányi Gábor 1865—1867.; ifj. Dányi Gábor 1867—1868. jan. 10-ig; Máthé József 1868. jan. 10-től h.-lelkész, május havától 1871. juni. 12-ig rendes lelkész; Kálmán Béla h.-lelk. 1871. jun. 13-tól 1872. máj. Angyán Károly h.-lelk. 1872. máj. — 1872. aug.; Borzsák Endre 1872. aug. — 1873. máj.; Balla Lajos h.-l. 1873. máj. — 1873. jún. 8.

Klimó Pál n.-kőrösi s.-lelkész 1873. június 8-kán választatott egyhangúlag a gyöngyösi ev. ref. egyház rendes lelké-

szévé s ezen állását ugyanazon hó 22-kén el is foglalta. Ifjúi lévvél s egy elhanyagolt állapotban álló egyház ügyei rendbehozása iránt átértett óhajással és lelkesültséggel kezdette meg munkálkodását. Sok tenni, javítani és rendezni való várt reá; miképen oldotta meg fontos misszióját? áldásos, üdvös volt-e munkássága? általában megtudott-e birkozni a rá váró nehéz feladattal? Ezt megítélni, e felett bírálatot adni, ez egyház történetét majdan megíró kritikusknak leendő hivatása.

Ez alkalommal csak szárazon, tisztán tárgyilagosan kívánom vázolni az egyház életében 18 év lefolyása alatt fölmerült nevezetesebb mozzanatokat.

1873. aug 15-én Ujhelyi János úr elengedi az egyház 238 frt 47 kr tartozását, melylyel neki még godnoksága idejében 1866-ban tett felülkiadása folytán maradt az egyház adós. Ugyanekkor a temetések alkalmával a harangozásokra szabály hozatik. A lelkészlak átalakítása elhatároztatik s még e nyár folyamán önkéntes adakozás útján 420 frt költséggel türhetőbb állapotba is hozatik az. Az egyháznak egyeseknél biztosíték nélkül kikölcsonőzve levő 1902 frt tőkepénze — mely összeg összes pénzállományát képezte — kellően biztosittatik. A egyház javai leltározatnak s a fölszaporodott egyházi adótartozások végrehajtás útján behajtására a szükséges intézkedések megtételnek. 1874-ik évben egyházi énekkar szerveztetik; az egyház évi szükséglete és a bevételi fedezet rendes költségvetési előiránnyal állapittatik meg, mely rendszer azóta évről-évre rendszeren folytattatik.

Ugyancsak ez év jan. 1-jén egy emberbaráti nemes intézménynek vettetik meg alapja. Eddig — ugyanis — a helybeli nagy közkórházban elhalálozott ápoltak egy ily czélra rendelt közös koporsóban szállítottak ki a temetőbe s ott e közös koporsóból az emberi nemesebb érzést megbotránkoztató módon, miként születtek, úgy adattak vissza a sír nyugalmának.

Ez emberietlen temetési gyakorlat a szegénysorsú protestáns keresztyén vallású elhunytakra nézve megszüntetve lett 1874. jan. 1-jén az újévi istentisztelet után a templomból a lelkésznek újévet üdvözlő egyháztagok emberbaráti nemes érzülete által. Felemlítettvén ez alkalommal ez emberietlen temetési eljárás s ennek megszüntetése céljából az ily sorsüldözöttek vagy szerencsétlenek egyszerű koporsóban eltemethetésére adakozásra kéretvén föl az újévet üdvözlő gyülekezet: rögtön, a helyszínén oly összeg gyűlt e célra, mely pár évig teljesen fedezte az e czímen fölmerült szükségletet. Azóta e célra a szükséghez mérten az egyháztagok emberbaráti szeretete mindig meghozta a szükségnek megfelelő áldozatot s miután az általunk mutatott példa után, tíz év múlva, a közkórházi igazgatóválasztmány a közkórházban elhunyt vagyontalan ápoltak eltemetésére szín-

tén behozta ez intézményt, az ápolási díjak terhére számítva az e czimen fölmerülő csekély kiadást: többé nem áll fenn szükség, az emberbaráti szeretet jótékonyágának ez úton gyakorlására egyházunk részéről sem.

Dr. Vezekényi István, ez időben közkórházi igazgató-főorvos, nagy dicsérettel nyilatkozott az általunk gyakorlatba vett humanitási eljárás felől. Essajátságos, hogy ugyanez igazg.-főorvos, midőn a közkórházi igazgatóválasztmány a közkórházban elhalt vagyontalan ápoltaknak koporsóban eltemetési költségét az ápolási díjak költségvetésébe fölvenni elrendelte: ellene mondott s az igazgatóválasztmány e tárgyban hozott határozatát a Nmélt. Miniszteriumhoz beadott felebbezésével is megtámadta. A Nmélt. Miniszter úr azonban a kórházi igazgatóválasztmány emberbaráti intentiója értelmében döntött e kérdésben.

Azóta (1884) a helybeli közkórházban elhalálozott vagyontalanok vallásfelekezeti különbség nélkül, koporsóban temettetnek el; a protestáns keresztyén vallásúak lelkészi és kántori temetési szertartással, a róm. katolikus vagyontalan ápoltak pedig, minden egyházi szertartás nélkül. E tekintetben pedig már sem a közkórházi igazgatóválasztmány, sem a magas miniszterium nem hozhat be emberiesebb és keresztyényiebb eljárást, mert az Ur mai szolgálai, fényes palástjukat díjazás nélkül nem vihetik a „Lázárok“ szegényes koporsói mellé. Igazságuk van! mert hiszen, a pap is „az oltárról él.“

1876-ik évben a közös összetartozás érzete által vezéreltetve eddig is a ref. egyházzal tartó ágostai evangelikus hitsorosokkal a protestáns közösség erősítése és a vallásfelekezeti érdek megóvása céljából unió köttetik, melyet úgy a dunamelléki ev. ref. mint a bányakerületi ág. ev. egyházkerületek is megerősítettek.

Ennek létrehozásában kiváló érdeme volt Lovezányi Pál ág. ev. vallásu mérnök úrnak, ki ezen egyesülés szükséges voltától áthatott lélekkel, lelkének teljes hevével s a nagy cél elérésére gyakorlatias cselekvésével szerencsés megoldáshoz vezette e fontos kérdést.

Egyik legfontosabb és következményeiben — miként azt tizenöt évi gyakorlati tapasztalás után bátran állithatom — egyházi életünkre egyik legáldásosabb hatású mozzanat lévén egyházunk ujabbkori történetében e testvéri szövetkezés, teljes terjedelmében iktatom ide az egyesülési szerződést, melynél fogva az evangeliomi alapon álló két testvér vallásfelekezet az Uniót megkötötte:

„Szerződés. — Mely egyrészt a gyöngyösi helvét hitvallású egyház közönsége, és másrészt az alólikt ágostai evangelica egyházhoz tartozó hívek között az egyházi szolgálatok

és lelkeszi gondozás tekintetében célba vett egyesülés tárgyában a mai napon a következő feltételek mellett kötött meg:

1-ör. Mi alólírt ágostai ev. hitfelekezethez tartozók, — tekintve azt: hogy a legközelebbi ágostai ev. egyház Sámson háza 5, és a másik Aszódon hat mértföldnyire fekszik, s így minden lelki gondozás nélkül állunk, — tekintve továbbá, hogy a gyöngyösi reform. egyház hiveivel eddig is közösségben élünk, lelkészük szolgálatát minden alkalommal igénybe vettük, tekintve végre, hogy hitsorsosainkat az ágostai ev. egyháznak megtartani kötelességünknek ismerjük, — a helv. hitv. reform. egyházzal következő pontozatok alapján egyesülünk, u. m.

a) Minden Gyöngyös városa területén lakó ágostai evangelicus, egyházzilag a gyöngyösi helv. hitvallású reform. egyháznak tagja lenni tartozik.

b) Az ezen egyházhoz tartozó s annak terhére viselő reform. egyháztagokkal az egyház fentartásához kívántató terhekben osztozni magunkat s hitsorsosainkat kötelezzük, s e tekintetben az egyháztanács intézkedésének magunkat alávetjük.

c) Az isteni tisztelet rendjére nézve a helv. hitv. reformátusokkal tartunk.

d) A lelkész által vezetett anyakönyvekben hitsorsosaink illető vallása mindig világosan feltüntetendő.

e) Mindazon vagyonokhoz, melyek az egyháznak jelenleg birtokában vannak s melyekről jelen szerződés aláírásával egyideűleg leltár készítettett, sem most, sem a jövőben semmi nemű jogot nem formálunk, azok örök időkre a gyöngyösi helv. hitv. reformátusok tulajdonai maradnak, azonban azok jövedelme a közös egyház fenntartására lesz fordítandó. — Azonban az egyesülés tényleges megkezdésétől s illetőleg ezen szerződés jóváhagyása napjától minden, akár ingó, akár ingatlan, közös jövedelemből teendő szerzemények a leltárba esetről-esetré felvétnek, s azok a jelen szerződés megszűnése esetére két egyenlő részben lesznek felosztandók; — ámde a végrendeletileg hagyományozott vagy élők által tett alapítványok ide nem számíttatnak, ezek külön elválasztva lesznek kezelendők és a szerződés megszűnte esetében a helv. hitvallásnak által tett alapítványok a helv. hitvallásukat, az ágostai ev. hitvallásnak által teendő alapítványok pedig ezen hitfelekezetbelieket fogják egészben illetni.

f) Ezek szerint az unió megkötöttén, az ágostai ev. val. lásnak az egyház igazgatásban a helvét hitvallásúakkal egyenjogúakká válnak, a templomi, iskolai, lelkeszi és kántori szolgálat megosztatik, minden hivatalnok s lelkész választásában, avagy bármily egyházi dolgokban tartandó közgyűléseken egyenlő szavazati joggal birandanak.

g) Az egyháztanácsba (presbyterium) az ágostai hitvallásúak közül legalább egy tag mindig beválasztandó.

h) A lelkész és kántor egyházi szolgálataitól mindkét felekezeti hívek a dunamelléki helv. hitv. egyházkerület által meghatározott stóla-díjt fizetik, ha pedig valaki családtagja keresztelese, esketése, vagy elhalálozása alkalmából más egyház lelkésze szolgálatát venné igénybe, úgy a helybeli lelkésznek és kántornak a megszabott stóla kétszeresét tartozik megfizetni.

i) Azon esetre, ha az ágostai hitvallásúak időfolytával úgy megszorodnának, hogy lélekszámuk a helv. hitvallásúak számát felülmulná, úgy jogosítva lesznek az ágostai hitvallásúak külön egyházat állítani s ez esetben jelen szerződés megszűnik, ámde akként: hogy ha a helv. hitvallású hívek a közösséget tovább is fentartani óhajtanak, akkor az fenálland ugyan, de a lelkészi állomás megürülése esetében ágostai hitvallású lelkész lesz választható s a közösség ennek vezérlete és az ágostai ev. hitvallás elvei szerint folytatandó.

2-or. Mi pedig alólírt helvét hitv. reformátusok a fentebbi 1-ső pontban a) i) alatt kifejtett feltételeket ezennel elfogadjuk, az ágostai hitvallású híveket testvérileg keblünkre öleljük s velük minden jó és bálorsban osztozni magunkat kötelezzük.

Miről kiadtuk ezen szerződésünket neveink sajátkezű aláírásával megerősítve.

Kelt Gyöngyösön, 1876. január 23. Bozó Pál, egyházi főgondnok. Valles Sándor. Fáy József. Tokay Lajos, egyházi gondnok. Dely István. Soós József. Tokay István. Cinder Sándor. Léway Sándor. Szabó István. Újhelyi János. Tury György. Márton Kálmán. Kern József. Baumgartner Antal. Vozáry Tamás. Dessewffy Jób. Schmidt Victor. Habener Vilmos. Lovczányi Pál. Lux Sámuel. Miklósi Mihály. Koritáry Pál. Mábert Miksa. Hován Mihály. Freyburg Lajos. Mersits Nándor. Bajza János. Elöttünk: Himfy József és Bugyi Pál.^a

A helvét hitvallású evangeliomi református kecskeméti egyházmegye — melynek hatósága körébe a gyöngyösi ev. ref. egyház tartozik — a következő észrevételekkel hagyta jóvá e szerződést. (1876. év május 10—11-kén tartott egyházm. gyűlés jk. 16. p.):

„A czélbavett szövetkezés és egyesülés, mint a Gyöngyösön létező mindkét prot. fél életkérdése tárgyában tett czélszerű intézkedés örömmel fogadtatik és helybehagyás végett a főt. egyházkerülethez pártolólág felterjesztetik; azonban a szerződési pontok értelmének szorosabb és minden későbbi félreértést kizáró meghatározása végett, a következő magyarázattal:

1. A szerződés f) pontja a c) pont alapján azt teszi, hogy mindkét szerződő fél a templomi, iskolai és így a lelkészi, kán-

tori és tanítói szolgálatokat egyenlő jogon veszi igénybe, de úgy a lelkész, mint a kántor s tanító, bár azok választásába egyenlő jog szerint folynak be a szerződő felek, helv. hitv. reformátusok tartoznak lenni;

2. Hogy az egyház és annak hivatalnokai egyenesen és kizárólag az eddigi egyházi felsőbbség hatósága alatt maradnak;

3. Hogy a különválás, valamint az ág. hitv. evangélikusokra nézve lehetővé van téve; úgy a kölcsönösségnél fogva, a reformátusokra nézve is fenntartatik.

Addig is pedig, míg ezen szerződés a főt. egyházkerület által végleg megerősítettnek, annak érvénye az aláírókra nézve teljes épségben hagyatik."

A dunamelléki ev. ref. főtiszt. egyházkerület a szerződést az egyházmegyének erre hozott határozatával szintén ez évi (1876. juni 17. jk. 78. p.) gyűlésében hozott határozatával „tudomásul vette és megerősítette“.

A nógrádi Ág. hitv. Evang. Esperességnek 1876. június hó 22-én Balassa-Gyarmaton tartott gyűlése (jk. 42. p.) által a bánya-kerületi Ev. superintendencia jóváhagyása reményében a már egyik felekezeti egyházi hatóságai által jóváhagyott s megerősített szerződés szintén elfogadtatott s a bánya-kerületi Ág. ev. főtiszt egyházkerület ugyanezen évi közgyűlése által is megerősítettetett.

Azóta — miként a törvényes egyesülést megelőzőleg is — testvéries példás jó egyetértésben, szeretetben élnek együtt a két testvér vallásfelekezeti tagjai, mely jó egyetértés összhangját — egy-két eset kivételével — nem zavarta meg az elmúlt két évtizedben városunk lakosságát két ellenséges táborra osztó politikai orsz. gy. képviselő választási versengés sem; melynek átkos hatása pedig sok egyházban burjánzottatta fel a politikai ellenkező nézetet s meggyőződést tisztelni nem tudó hitsorsosok között a viszály és gyűlölködés gyomait s mérges növényeit, a politikai küzdelem harczerét az egyház mezejére téven át, s itt keresve megtorlást amott szenvedett vereségeért.

A mi egyházunkat megkimélte e viszálytól és gyűlölködéstől a politikát az egyházi élet érdekével össze nem zavaró egyháztanácsosaink s egyház tagjaink elismerést érdemlő higgadt és bölcs gondolkozása s a kik künn a világban ellenkező táborban küzdöttek szemben egymással: bent az egyház körében a közös célra, az egyház építésére fogtak egymással testvéri kezet.

Isten segedelme mellett ennek köszönhetjük azon áldásdús eredményt, mely békés munkálkodásunkat sikerrel jutalmazta.

Gyöngyös város képviselő-testülete ez évben (1876.) a város erdejéből 40 db. épület-szálfát szavaz meg a ref. egyház építkezési szükségletére segélyül. Ugyanezen évben a lelkészi fizetés régi díjlevele is átváltoztattatik a következőképpen:

a) Régi díjlevél: 4 köböl tisztabuza, 12 köböl rozs, 1 mázsa hus, 1 mázsa só, 30 font faggyu, 20 akó bor, a várostól készpénz 100 frt, egyháztól 84 frt, Recsky alaptőke-kamat 18 frt, graduál-kamat 6 frt, Béla prépost-féle gyűjtés tőke kamata 30 frt, 4 öl tűzifa, 1 db. szőlő és a stóladíjak.

b) Az új díjlevél: A várostól készpénz 100 frt, az egyháztól 446 frt, graduál-kamat 6 frt, Recsky-kamat 18 frt, Béla prépost tőke-kamat 30 frt, összesen 600 frt készpénz. 4 öl tűzifa; 1 db szőlő a lencsemáji dűlőben és a stóla-díjak.

1877. évben a templom, torony, pap- és kántorlak teljesen kijavítatik, a templomtető egészen újból zsindeleztetik; a templom tornácának egy része tűzmentes levéltárrá építtetik át; mindezek 489 frt 60 kr költséggel.

1879. júl. 6-án a kántor-tanítói állásból elmozdított Varjas Pál helyébe Szücs Zsigmond kántortanítónak választatik. 1882-ik évben a város által a parochia, templom és kántorlak előtt vezető gyalogut részint aszfalt, részint lapos kő-járdával építtetik ki, melyhez a szegélyköveket részben Ujhelyi János, részben Reinhard Rezső (róm. kath.) úr adja. — Ugyan ez évben az avult állapotban lévő Kántorlak a jó izlésnek megfelelő módon átalakíttatik és a lelkészlakon egy kényelmes tanácskozási s egyszersmint lelkési hivatalos szoba építtetik összesen 740 frt 89 kr költséggel, melyhez Szücs Zs. kántor 100 frt és a városi képviselőtestület is 100 frttal járult.

1883. évben az egyházi adó kivetésre anyagi állás szerinti osztály-kules állapotíttatik meg, az egyháznegyvei Nt. esperesi hivatal által is megerősítve.

1883. oct. 19-én az egyház főgondnoka Nagys Bozó Pál (Szirák) elhalálozván, a főgondnoki állás elfogadására szintén sziráki lakos Gr. Degenfeld Lajos ur ő méltósága kéretik föl, ki a fölkérésnek engedve, a gyöngyösi egyesült prot. egyház főgondnokságát elvállalja s hivatalába 1884. január 6-án beiktattatik.

1884. márcz. 31-én Ujhelyi János ur örökösei — édes atyjuk által a ref. lelkési hivatalnak hagyományozott csekély értékű s költséges kezeléssű szőlő a lelkési hivatal által el nem fogadtatván — 1 db. 1860-as osztrák állam sorsjegynek a gyöngyösi ref. lelkési hivatal javára vásárlására 120 frtot adnak át; melyet az egyházpénztárából 27 frttal pótolva a kijelölt célra fordított az egyház.

1885. máj. 31-én az egyház közbecsülésben álló kántora, Szücs Zsigmond elhalálozik s özvegyének egy kegyév adatván, ezen év alatt Józan József okl. tanító alkalmaztatott helyettesül a kántori és vallástanítói szolgálatok végzésére. A kegyév eltelése után 1886-ik évben Király Gyula szegedi ev. ref. tanító választatik meg kántor- és vallástanítónak.

1886-ik évben a parochiaépület az 1882-ik évben átépített hivatalos helyiség kivételével 2300 frt költséggel egészen átépítették. Ezen építkezési költséghez járult Gyöngyös város képviselő testülete 200 frt. A magyarországi ev. ref. Nmélt. egyetemes Konvent 500 frt. Egyes egyháztagek 359 frt 50 krral.

Az egyháztagek közül tekintélyesebb összeggel járultak e célhoz: Fáy József 60 frt; Dely István 40 frt; Tokay István 30 frt; Makra Mátyás 30 frt; Újhelyi Kálmán 25 frt; Darvas Ágnes 30 frt; Vozáry Tamás 20 frt; Dr. Koller János 20 frt; Csekey Lajos 18 frt; Batik Julianna 10 frt; Özv. Malatinszky Fáy Jolán 10 frt; Tokay Lajos 10 frt; Szabó Béla 10 frt; Klimó Pál 20 frt sat.

Ugyanez évben a kántortanító díjlevelét a következőképen változtatja és állapítja meg az egyház-tanács:

Készpénzfizetés: 480 frt, 2 öl tűzifa, a hitoktatásért minden növendék után 1- illetőleg 3 frt, temetésért 1 frt, ének-karral temetésért 5 frt. Legátus ellátásért 6 frt. Természetbeni lakás és kert.

1887-ik évben özv. Huba Jánosné asszonyság egy diszes Úrasztali terítővel, Batik Julianna asszonyság szintén egy értékes arany rojtos piros bársony Úrasztali terítővel, Dr. Koller János orvos ur, egy ezüst domborművű fedelű és alju velencei kristályüveg kehelylyel és 30 kocsi épületkövel ajándékozzák meg az egyházat. Ugyanez évben az ódon keresztelő ón edény helyett az egyház lelkes nőtagjai által eszközölt gyűjtési összegből izléses aranyozott keresztelő edény, az egyház költségén pedig egy Urvacsorai diszes ezüst kehely vásároltatik.

Az 1888-ik évben az egyházi algondnok állástól a pénzkezelés külön választatik, s ennek kezelésére külön pénztárnoki állás szerveztetik s pénztárnokul Tek. Vozáry Tamás ág. ev. vallásu gyógyszerész és presbyter ur választatik.

1888-ik évben a lelkészi hivatal részére 25 mmázsa köszén szavaztatik meg. A lelkészi hivatal fizetése ez időszertint tehát a következő: Az egyház pénztárából 500 frt (Gradual, Recsky- és Béla-féle tőkék kamataival együtt); lelkészi szőlőtőke alap kamata 60 frt, 25 mm. köszén. A várostól készpénz: 100 frt, tűzifa 4 öl (16 kméter.) — A temetőben termelt fűhaszonbér élvezése; és a lelkészi szolgálattételekért járó stoláris díjak.

Az 1888-ik év tavaszán a fioxera-vészszel nagy csapás sújtja az egyházat. Dusan termő és évenként 3—400 frt tisztja jövedelmet adó 2 db szőlője e vész által megtámadtatik s 1889-ik évben teljesen el is pusztul. Ez a csapás ismét vissza veti az egyházat már jó reményekkel biztatólag megindult anyagi fejlődésében.

1890-ik évben az 1824-ik évben a város által a régi temető helyett cserébe adott temetőkert már betelvén, az egyház által

a városi képviselőtestülethez temetőhely kijelölés iránt 1889-ik évben intézett kérés folytán, a betölt temető tözsomszédságában fekvő s a város tulajdonát képező földből mintegy 1300 □^o területű új temetőhelyiség jelöltetett ki és adatott át az egyháznak temetkezési célokra. — Ez alkalomból a sirhelyek kijelölése és a temetőbeni rendtartásra szabályjavaslat dolgoztatott ki és állapított meg.

Ugyan ez évben a kántorlakon az egyházi énekkar részére egy szoba átalakittatik, e végből a kántorlaképület kitoldatik, egész tetőzete újból zsindelezetetik, a templom, parochiaépület falazata kijavittatik és a parochia-udvar utcza felől eső dülledő állapotban levő kőfala alapjából újból épittetik 950 frt költséggel.

1873. július havától kezdődőleg az 1891-ik év tavaszáig egyházi építkezésekre 6250 frt lett kiadva.

Hálás kegyelettel emlékezem meg itt kisdéd egyházunk azon nemeslelkű jöltevőiről, kik lelkeszkedésém ideje alatt (1873—1891.) kegyes alapítványaik és adományaikkal egyházunk történetében örök emléket emeltek maguknak. — Ime e fényes névsor:

1. Az egyház részére:

Turi Zsuzsánna Dubovecz Jánosné 1873-ban	20 frt.
Dely János H.-M.-Vásárhelyi mérnök	100 frt.
Özv. id. Ujhelyi Jánosné 1873.	100 frt.
Kalmarics Zsuzsánna Ujhelyi Mátyásné (1866. befizettetett 1875.)	400 frt.
Lévay Jánosné Balog Katalin (1862. befiz. 1875.)	42 frt.
Ujhelyi Béla (1876.)	500 frt.
Özv. Szabó Gergelyné (Pásztó 1878.)	50 frt.
Dely Ferencz (1874.)	100 frt.
Özv. Horváth Zsigmondné	100 frt.
Bozsik Ferencz (1881.)	200 frt.
Özv. Bartha Istvánné (1867. befizettetett 1883.)	100 frt.
Ujhelyi János (1884. a 42-ik népsorsz. ház, mely eladattatott 1250 frtéért)	1250 frt.
Batik Julianna (1885.)	100 frt.
Ujhelyi Gyula (1886.)	1000 frt.
Darvas Ágnes k. a. (1886.)	500 frt.
Klubecz Lajos (1864. befizettetett 1887.)	400 frt.
Darvas Pál (1887.)	200 frt.
Néh. Huba János róm. k. és neje Ujhelyi Julianna asszony kölcsönös végrendeletükben (a még életben lévő nő elhunytá után fizettetik ki)	500 frt.

Összesen : 5662 frt,

(melyből 500 frt még nincs befizetve).

2. Protest. elemi népiskolai alapra:

Szabó Béla ág. ev. és ifj. Kozmári János róm. k. (20—20 frt.)	40 frt.
Ujhelyi Gyula ev. ref.	500 frt.
Összesen:	540 frt.

3. Az egyházi énekkar részére:

Ujhelyi János	100 frt.
Ujhelyi Gyula	100 frt.
Vajda Johanna k. a.	100 frt.
Dr. Koller János ág. evang. közkórházi igazgató- főorvos úr alapítványa	150 frt.
Összesen:	450 frt.

Dr. Koller János közkórházi főorvos úr eddigi pártoló tagsági évi adományát változtatta 150 frt alapítványi tőkére, melyről alapítványozó okiratot állított ki 1891. május 4-én, melynek értelmében ez összegnek évi 6°/o-os kamatát ajánlotta a dalárda pénztára javára fizetni, míg az alapítványi tőkét egészen befizetendi.

4. Az egyház tulajdonbirtokát képező régibb temetőben 50 frtos sírhelyváltási tőkéből befolyt: Bajza János sírhelyéért 50 frt. Csekey Lajoséért 50 frt. Makra Mátyáséért 50 frt. Szabó Béla 50 frt. Dr. Koller János családi sírhelyeért 50 frt.

5. Építkezési czélokra egyes egyháztagok adakozásából befolyt összesen 1492 frt.

6. A dunamelléki ev. ref. ft. egyházkerulettől államsegélyből 1876. évben 200 frt. 1883. évben 200 frt. 1888. évben 60 frt. Összesen 460 frt.

7. A Magyarországi nagymélt. és ft. egyetemes konventtől a domestica alapból 1886-ban 500 frt. 1889-ben 300 frt. Összesen 800 frt.

8. Gyöngyös város képviselőtestületétől 1876. évben 40 db. épületfa. 1882. évben 100 frt, továbbá a parochia és templom előtt vezető részben aszfalt, részben lapos kövel burkolt kényelmes járdát építtetett. 1886. évben 200 frt. 1890. évben temetőföld mintegy 1300 □^o, értéke 400 frt.

Az egyház kezelése alatt van ez idő szerint (1891. április hó) ingatlanokra jelzálogi biztosítás mellett és pénzügyi betéti könyvre kamatozásra elhelyezett gyümölcsöző tőkepénz . . . 7850 frt — kr.

Sírváltási tőkepénz . . . 250 frt — kr.

Az egyház tulajdonát képező 5 db. Magyar vöröskeresztesztyeleti sorsjegy (napi árfolyam szerinti értéke 11 frt 25 kr) . . . 56 frt 25 kr.

Áttétel: 8156 frt 25 kr.

Áthozat:	8156 frt 25 kr.
Iskolai alaptőke a kamatokkal együtt	650 frt — kr.
Egyházi énekkar tőkepénzkészlete (az 1890-ik évben az énekkar helyiségére elköltött 340 frton kívül) és Dr. Koller János úr párt- fogó tagság alapítványi (150 frt, mely még befizetetlen) összege	848 frt 65 kr.
Összesen:	9644 frt 90 kr.

Végre a lelkészi kivatalt illető 1 db 1860. évi Oszt. állam
ad. sorsjegy folyó értéke 150 frt.

Ingóságokban (templomi, úrasztalai szerelvények, szürete-
lési és pinczeeszközök, harangok stb.) 4000 frt.

Ingatlanokban vagyonérték:

1. Templom és torony	12000 frt.
2. Parochiális (lelkészlak) épület, udvar és kert	4000 frt.
3. Kántorlaképület, udvar és kert	2000 frt.
4. Egy darab szőlőföld (mintegy 1½ kat. hold) a kertmegi dülőben	800 frt.
5. Egy darab szőlőföld a nagy plágában (m. e. 800 □°)	300 frt.
6. Régi temető (m. e. 1200 □°)	400 frt.

Ingatlan összes érték: 19500 frt.

Összes vagyonérték 33294 frt 90 kr.

Az egyház kormányzó-testületének és az egyház-tanácsnak tagjai:

Gróf Degenfeld Lajos, Nógrádmegyei főispán s Vértesaljai ev. ref. egyházmegyei s.-főgondnok, gyöngyösi egyesült prot. egyházi főgondnok és

Klimó Pál, jelenlegi ev. ref. lelkész, elnökletük alatt:

1. Dely István ev. ref. birtokos.
2. Fekete Pál ev. ref. iparos.
3. Dr. Koller János ág. ev. közkórházi igazgató-főorvos.
4. Király Gyula ev. ref. kántor.
5. Mäbert Miksa ág. ev. iparos.
6. Soós József ev. ref. földmives.
7. Szabó Béla ág. ev. kereskedő.
8. Tokay István ev. ref. birtokos és szatócs.
9. Ujhelyi Kálmán ev. ref. iparos.
10. Vozáry Tamás ág. ev. gyógyszerész.

Egyházi kántor: Király Gyula.

Egyházi algondnok: Tokay István.

Egyházi pénztárnok: Vozáry Tamás.

Egyházfi és harangozó: Vöfény Pál.

Az egyházi énekkar tagjai:

Elnök: Klimó Pál, ev. ref. lelkész.

Karvezető: Király Gyula, ev. ref. kántor.

Pénztárnok: Hábener Vilmos.

Működő tagok:

Batik Mihály.

Lévay Dezső.

Bajler János.

Lukács János.

Baán József.

Malenka János.

Hábener Vilmos.

Szakács Antal.

Kenyeres János.

Vaszil István.

Kiss Bálint.

Veszprémi József.

Kiss István.

Vöfény Pál.

Kozma Sándor.

Pártoló tagok: Dely István, Dr. Koller János, Tokay István,
Vozáry Tamás.

Az egyházi énekkar elismerésre méltóan felel meg hivatásának. Ünnepi és Úrvaacsora osztási napokon a templomi istentisztelet alkalmával, — úgy szintén temetési szolgálatteteleikkel a vallásos és kegyeletes érzés fokozására jótékonyan hat szabatos összhangú quartett éneklésük.

Hogy az egyházi és temetési összhangzatos énekdarabok mellett a világi quartett zenedarabok betanulása és előadása iránt is kellő műérzékük van, egyebek mellett mutatja az ének-karnak már eddig elért tekintélyes vagyoni állapota is, melyet a kegyes jóltevőktől nyert hagyományokon és alapítványon kívül, az általa évenként rendezett s a nagy közönség élénk pártolásában részesülő dalestélyek tiszta jövedelméből hozott össze és takarított meg a rendes szükségletre fordított kiadásain felül.

1890-ik évben a kántorlakon az egyház által eszközöltetett építkezés alkalmával, az énekkar részére egy tágas szoba lett elkülönítve, melyért az énekkar pénztára 340 frttal járult az építési kiadások fedezéséhez. Ez idő szerint van az ének-karnak alaptőkében — mert a rendes évi szükségletre fordított összegén kívül mindennemű pénzbevétel tőkésítettik — 848 frt 65 krja, egy jó fiszharmoniuma, melyet szintén 1890-ik évben vásárolt, egy zongorája, — melyet Újhelyi Kálmán úr ajándékozott, — egy szoba bútorzata, hangjegytára és egyéb aprólékos ingó vagyona. Ily vagyoni állapottal talán nagyobb szerepet vivő dalárdák sem dicsekedhetnek általánosságban.

Az énekkar szakszerű képzése és a t. c. közönség méltányló elismerésével találkozó működése — a működő kartagok dicséretet érdemlő szorgalma mellett — kiválóan Király Gyula kántor és énekkarvezető úr érdeme.

Egyháztagok 1891. jan. 1. helyben Gyöngyösön:*

Borhy Dapsy Emilia ev. ref.	Özv. Hanolich Andrásné ev. ref.
Barry József ev. ref.	Herzog Ernő Ármin ág. ev.
Batik Sándor ifj. ev. ref.	Herédy Joachimné ev. ref.
Batik Sándor id. ev. ref.	Hornyánszky Andorné ev. ref.
Batik Mihály ev. ref.	Özv. Hován Mihályné ág. ev.
Batik Pál ev. ref.	Hován Teréz Laukonideszné
Balázs Sándorné ev. ref.	ág. ev.
Berkyné Soós Eszter ev. ref.	Horvát Zsuzsanna Smólingné
Blatniczki Imre ág. ev.	ág. ev.
Bodnár István ev. ref.	Józsa Ernőné ev. ref.
Bodon József ev. ref.	Juhász Pál ev. ref.
Özv. Bozsik Jánosné ev. ref.	Kenyeres Ferenczné ev. ref.
Özv. Bozsik Istvánné ev. ref.	Kiss Bálint ev. ref.
Bozsik Sándor ev. ref.	Özv. Kanócz Jánosné ev. ref.
Borhy D. Vilma ev. ref.	Király József ev. ref.
Borsos József ev. ref.	Kokár Ferenc ág. ev.
Brezina Jánosné ev. ref.	Dr. Koller János ág. ev.
Bengyel Alajosné ev. ref.	Kozmári Jánosné id. ág. ev.
Czakó Gábor ev. ref.	Kozmári Jánosné ifj. ev. ref.
Czakó József ev. ref.	Kozma Sándor ev. ref.
Czakó Erzsébet ev. ref.	Kiss Béla ev. ref.
Czakó Mária Tasiné ev. ref.	B. Korsós József ev. ref.
Czakó Rozália Antalné ev. ref.	Lábas Józsefné ev. ref.
Czakó Julianna ev. ref.	Léber Gézané ev. ref.
Özv. Császár Józsefné ev. ref.	Lévay Pál ev. ref.
Csecskovics Dánielné ev. ref.	Lévay Mária Klonfárné ev. ref.
Czinder Sándor ev. ref.	Lévay Mária Borhyné ev. ref.
Draskóczy István ág. ev.	Lévay Teréz Bokorné ev. ref.
Dely István ev. ref.	Lévay Dezső ev. ref.
Dely Ferenc ev. ref.	Lévay Ferenc ev. ref.
Demuth István ág. ev.	Lévay János ev. ref.
Fadgyas Sámuel ev. ref.	Lovczányi Pál ág. ev.
Fekete Pál ev. ref.	Lukács János ev. ref.
Frecska János ev. ref.	Mäbert Miksa ág. ev.
Gergely Gábor ev. ref.	Massányi István ág. ev.
Gömöry Sámuel ág. ev.	Malenka János ág. ev.
Gyurcsik Sándorné ev. ref.	Miskolczi József ev. ref.
Özv. Huba Jánosné ev. ref.	Miklósi Mihály ág. ev.
Házsir János ág. ev.	Mersits Nándor ág. ev.
Hábener Vilmos ág. ev.	

* Csak a családők nevei foglaltatnak e névsorban.

Makra Géza ev. ref.	Somogyi Balázs ev. ref.
Márton Kálmán ev. ref.	Schröder Lajos ág. ev.
Molitorisz János ev. ref.	Özv. Szabó Istvánné ev. ref.
Özv. Molitorisz Mihályné ev. ref.	Szabó Béla ág. ev.
Özv. Mészáros Dapsy Antonia ev. ref.	Szabó László ev. ref.
Niederland Mátyás ág. ev.	Szakács Antal ev. ref.
Ökrösi Lukács István ev. ref.	Szánthó József ev. ref.
Özv. Pesznyik Józsefné ev. ref.	Schmied Emil ág. ev.
Petrovits Rozália ev. ref.	Szurok János ev. ref.
Páhy Árpád ev. ref.	Tokay István ev. ref.
Pogány Jánosné ifj. ev. ref.	Özv. Tury Istvánné ev. ref.
Rábl Dezsőné ev. ref.	Tury János ev. ref.
Recsky Károly ev. ref.	Özv. Tury Györgyné ev. ref.
Rostás János ág. ev.	Túry István id. ev. ref.
Selley Miklós ev. ref.	Özv. Uhlarik Józsefné ev. ref.
Stecz Antalné ev. ref.	Ujheli Kálmán ev. ref.
Soós József ev. ref.	Ujszászy Gyula ev. ref.
Soós István ev. ref.	Veszprémi József ev. ref.
Soós János ev. ref.	Veszprémi Terézia Kollátiné ev. ref.
Özv. Soós Istvánné ev. ref.	Vöfény Pál ev. ref.
Soós Sándor ev. ref.	Vozáry Tamás ág. ev.

Evang. református vallású: 327. Ágostai evang. vallású: 137.
Családtagokkal együtt, összesen: 464.

A gyöngyösi egyesült prot. egyházhoz tartozó szórványokban:

Atkár:

Dapsy Aranka ev. ref.	Malatinszky Puky Amália ev.
Domján Pál id. ev. ref.	ref.
Domján István ev. ref.	Özv. Puky Miklósné ev. ref.
Özv. Fáy Józsefné id. ev. ref.	Márton Eördögh Lujza ág. ev.
Illés Mihály ev. ref.	Zaleski Jenő ág. ev.
Kisszely Géza ev. ref.	
Özv. Malatinszky Fáy Jolán ev. ref.	

Adács:

Szilágyi Lajos ev. ref.

Jász-Árokszállás :

Gúra Gusztáv ág. ev. Dr. Margonyay Gyula ág. ev.
Dr. Major Endre ev. ref.

Apcz :

Özv. Czimmermann Sándorné Pecze Istvánné ág. ev.
ev. ref. Zsiga Józsefné ág. ev.
Jankovits Sámuel ág. ev. Mezni János ág. ev.
Korka János ág. ev. Nierzit Károly ág. ev.
Özv. Korka Györgyné ág. ev. Grenyó András ág. ev.
Kollár János ág. ev. Radvány János ág. ev.
Lőrinczi Gedeon ev. ref. Haluska János ág. ev.
Okolicsányi Miklós ev. ref. Gyurgyik János ág. ev.

Bágyon :

Andrejovits László ev. ref.

Boczonád :

Saári Alajosné ág. ev.

Csány :

Albi Eszter ev. ref. Király Józsefné ev. ref.
Frömberg Károly ág. ev. Király Mihály ág. ev.
Halász Mózes ev. ref.

Detk :

Lukcsa Mária ev. ref. Saárközi Károlyné ev. ref.
Özv. László Jánosné ev. ref.

Domoszló :

Özv. gróf Wartensleben Ágostonné ev. ref.

Ecséd :

Özv. Dely Károlyné ev. ref. Fáy Zoltán ev. ref.
Domján Pál ev. ref. Milicz György ev. ref.
Fáy József ev. ref. Zsdánszky Amália ág. ev.

Fancsal :

Csapó Albert ev. ref. Gaál Gyula ev. ref.
Gyurcsik Zsuzsánna ev. ref. Puskás Erzsébet ev. ref.

Felső-Nána :

Fóris Katalin ev. ref. Gremsperger Zsigmond ev. ref.

Fel- és Al-Debrő.

Király Józsefné ág. ev. Frank Károly ág. ev.

Gy.-Hajász :

Biró B. Patai Hona ev. ref. Suba József ev. ref.
Balog János ev. ref. Varga Mihály ev. ref.
Horváth János ev. ref.

Halmaj :

Borús Ferencz ev. ref. Scholz Róza ág. ev.
Mednyánszky Edéné ág. ev.

Hatvan :

Schmidt János ág. ev.	Jeszenszki Sándor ág. ev.
Várakozó Józsefné ág. ev.	Jurács Mihály ág. ev.
Kundli Andorné ág. ev.	Bubrik Imréné ág. ev.
Csiskó Lajos ág. ev.	Müller Mihály ág. ev.
Ruzsinszky István ág. ev.	Steflik János ág. ev.
Tóth Géza ág. ev.	Fraber Károlyné ág. ev.
Faragó Imréné ág. ev.	Balázs Imréné ág. ev.
Benkő Pál ág. ev.	Veisz Ignác ág. ev.
Koczmán János ág. ev.	Capelle Vilmos ág. ev.
Danielisz János ág. ev.	Soltész János ág. ev.
Keres László ág. ev.	Esztergály Győző ág. ev.

Hort :

Némethy József ev. ref. Tettlák Lajos ág. ev.

Jobbágyi :

Tarr Mihály ev. ref.

Karácsond :

Özv. Fitai Györgyné ev. ref.	Polgár Józsefné ev. ref.
Nagy György ev. ref.	Péter István ev. ref.
Özv. Komáromi Vilmosné ev. ref.	Szeles János ev. ref.
Pálinkás Józsefné ev. ref.	Szrogh Lajos ev. ref.

Kompolt :

Garzó Imre ev. ref.	Özv. Robinson Ferenczné ág. ev.
Horog István ev. ref.	Vári Szabó Elemér ev. ref.
Horváth János ág. ev.	

Ludas :

Patay Mihály ev. ref. Sáfrány Imre ev. ref.

Nagy-Füged :

Gecső János ev. ref.	Földesi Lidia ev. ref.
Kása Károly ev. ref.	Nagy Antal ev. ref.
Szabó Lajos ev. ref.	

Pasztó:

Gáspár Istvánné ev. ref.	Platthy József ev. ref.
Kecsey Lajos ev. ref.	Dr. Platthy Adorján ev. ref.
Kecsey Miklós ev. ref.	Szabó Ferencz ev. ref.
Bornemisza Sándorné ev. ref.	Orbán István ev. ref.
Nagy Béla ev. ref.	Kiss István ev. ref.
Hallai Antalné ev. ref.	Tóth János ev. ref.
Lőrincz Julianna ev. ref.	

Gy.-Pata:

Nagy Károly ev. ref.	Kmetti Pál ág. ev.
Nagy Gyula ev. ref.	Kollár Márton ág. ev.
Markus Istvánné ev. ref.	Oravecz Mihály ág. ev.
Filó József ág. ev.	Oravecz György ág. ev.
Gapcsó Károlyné ág. ev.	Vinczur József ág. ev.
Jurácska János ág. ev.	

Gy.-Püspöki:

Lévay Sándor ev. ref.	Petrovits Rozália ev. ref.
-----------------------	----------------------------

Rhéde:

Isaák István ev. ref.	Özv. Varbai Andrásné ág. ev.
Birni Mária ev. ref.	Veres József ev. ref.
Tamási Julianna ev. ref.	Kmetti Pál ág. ev.
Horzitzer Antal ev. ref.	Turek János ág. ev.
Soós Eszter ev. ref.	Stubner Zsuzsanna ág. ev.
Szepesi Apolló ev. ref.	Fürszt Mária ág. ev.

Solymos:

Liszkai András ev. ref.

P.-Selyp:

Tolnai Mihály ev. ref.	Farkas István ev. ref.
Özv. Farkas Péterné ev. ref.	Farkas Péter ev. ref.

Szirák:

Gr. Degenfeld Lajos ev. ref.	Kégl Lászlóné Darányi Mária ev. ref.
Kun Barna ev. ref.	Pálos Márton ev. ref.
Kovács János ev. ref.	Mladoniczki Pálné ev. ref.
Horváth Miklós ev. ref.	Mérhai János ev. ref.
Sedivi Pál ev. ref.	Ungváry Gedeonné ev. ref.
Szabó István ev. ref.	B. Nagy József ev. ref.
Dufour Luyza ev. ref.	Kozma Pál ev. ref.
Bozó István ev. ref.	
Ungváry Francziska ev. ref.	

Szüesi :

Kóti József ev. ref.
Antal Istvánné ág. ev.

Ulbricht Sándor ág. ev.
Horváth István ág. ev.

Gy.-Tarján :

Szakács József ev. ref.
Özv. Buró Jánosné ág. ev.

Koreny József ág. ev.
Schvanzer Pál ág. ev.

Ugra :

Cászár Jolán ev. ref.

Vámos-Györk :

Özv. V. Kovách Zoltánné ev. ref. Özv. Szakács Ignáczné ev. ref.
V. Kovách Ilona ev. ref. Szakács Károly ev. ref.
Losonczy Gyula ev. ref. Tóth Gyula ev. ref.
László Andor ev. ref. Vazmarszki János ág. ev.

Evang. református vallású: 240. Ágostai evang. vallású: 120.
Családtaggal együtt, összesen: 360.

*

Hatvan városában csak az ágostai ev. vallásúak tartoznak a gyöngyösi egyesült prot. egyház kötelékéhez, mivel az ev. ref. vallásúakat a dunamelléki főtiszt. ev. ref. egyházkerület 1890-ik évi közgyűlése végzésével a hévizgyörki ev. ref. egyházhoz csatolta, a hévizgyörki egyház erősítése céljából.

Ezen művecske nyomdai kiadásának költsége fedezéséhez járulni kegyesek voltak:

Fáy József . . .	20 frt	Draskóczy István . . .	1 frt
Kiszely Géza . . .	5 frt	Ujszászy Gyula . . .	1 frt
Fáy Zoltán . . .	5 frt	Szurok János . . .	1 frt
Malatinszky György . . .	5 frt	Király Gyula . . .	1 frt
Halász Mózes . . .	3 frt	Bánkorsós József . . .	1 frt
Dely István . . .	2 frt	Kóti József . . .	1 frt
Szabó Béla . . .	2 frt	Vozáry Tamás . . .	1 frt
Isaák István . . .	2 frt	Zsdánszky Amália . . .	2 frt
Dr. Koller János . . .	2 frt	Fáy András . . .	1 frt
Fretska János . . .	1 frt	Illés Mihály . . .	1 frt
Tokay István . . .	1 frt	özv. Malatinszky Fáy . . .	
Mersits Nándor . . .	1 frt	Jolán . . .	1 frt
Makra Géza . . .	1 frt	Borhy Kálmánné . . .	1 frt
ifj. Kozmári János . . .	1 frt	Borhy Lászlóné . . .	1 frt
Szánthó József . . .	1 frt	Herédy Joachimné . . .	1 frt
Kokár Ferencz . . .	1 frt	Bengyel Alajosné . . .	1 frt
Czakó József . . .	1 frt	özv. Hován Mihályné . . .	1 frt
Schröder Lajos . . .	1 frt	Blatniczky Imre . . .	1 frt
Recsky Károly nevében . . .		Bodnár István . . .	1 frt
Tornay B. . . .	1 frt	Hábener Vilmos . . .	1 frt

Fekete Pál könyvkötő, egyházi presbiter úr pedig, ki az egyház részére mindennemű könyvkötő munkálatot ingyen szíves teljesíteni, e művecske 200 példányban nyomtatott füzeteknek könyvkötőmunkáját szintén díj nélkül eszközölte.

